

Změny v organizaci a pravomoci soudů v Polské lidové republice v letech 1971–1976

OTAKAR PLUNDR

I.

1. Období 1971–1976, kterému je věnována pozornost v tomto článku, zaměřeném na změny v organizaci, pravomoci a činnosti soudů PLR v této době uskutečněné, zahrnuje celý časový úsek pětiletého plánu rozvoje PLR 1971–1975 a první rok pětiletého plánu na léta 1976–1980.

Realizace všech základních úkolů, stanovených pro pětiletý plán 1971 až 1975 na VI. sjezdu Polské sjednocené dělnické strany v oblasti sociální politiky a hospodářského růstu země, umožnilo stanovit pro následující pětiletku program postupné výstavby rozvinuté socialistické společnosti v PLR. Součástí tohoto programu je úsilí o upevňování socialistické zákonnosti a o důsledné uskutečnění zásad socialistické demokracie, zejména i širokým zapojením pracujících do politického, hospodářského a kulturního života v zemi, do činnosti státních a jiných orgánů a organizací.¹⁾

2. V souladu se sociálně ekonomickými přeměnami rozvinula se v PLR i rozsáhlá legislativní činnost. Četné právní předpisy, vydané v tomto období, se týkají ať přímo či nepřímo organizační struktury a činnosti soudů. Jde zejména o právní úpravu projednávání a rozhodování přestupků, o zákon o organizaci vojenských soudů, o zákoník práce, nově upravující projednávání a rozhodování pracovněprávních sporů, o novou úpravu administrativního dělení PLR a o změnu ústavy z roku 1976, kdy byly také provedeny některé zásadní změny v oddíle 7. ústavy, pojednávajícím o soudech a prokuratuře.

K novelizaci ústavy uvedl předseda Státní rady Henryk Jabłoński ve svém projevu na zasedání Sejmu dne 10. 2. 1976, že cílem ústavních změn je „přizpůsobit ústavní vymezení úkolů našeho státu a práv a povinností občanů dosažené etapě socialistického vývoje a především předpokladům sociálně ekonomické strategie, kterou jsme vytyčili před pěti lety a kterou zdárně uskutečňujeme“.²⁾

¹⁾ VII. sjezd Polské sjednocené dělnické strany 8.–12. 12. 1975. Nakladatelství Svoboda, Praha 1976.

²⁾ Państwo i prawo č. 3/1976, str. 18, 20.

1. Právní úprava *přestupků (wykroczenie)*³⁾ je provedena zákonem z 20. 5. 1971, nazvaným kodex o přestupcích (Dz. U. 1971, č. 12/114).

Za přestupek je podle tohoto zákona považován čin společensky nebezpečný, za který zákon, platný v době spáchání takového činu, ukládá základní trest odnětí svobody (areszt) do 3 měsíců, omezení svobody na dobu nejvýše 3 měsíců, pokutu (grzywnu) do výše 5000 zlotých nebo důtku (nagana). Takto vymezený čin lze spáchat úmyslně (v polské terminologii „z úmyslné viny“) nebo z nedbalosti (z neúmyslné viny), pokud zákon nestanoví odpovědnost pouze za přestupek spáchaný úmyslně.

V průběhu výkonu trestu omezení svobody nemůže osoba, již byl takový trest uložen, změnit své stálé bydliště bez souhlasu orgánu, který tento trest uložil, musí vykonávat bezplatně pod dozorem práci veřejně prospěšnou, která jí byla v rozhodnutí o přestupku uložena, a to v rozsahu 20 až 50 hodin v měsíci a je povinna podávat zprávy o průběhu trestu.

Výčet přestupků uvedený v zákoně o přestupcích není taxativní. Další přestupky mohou být vyhlášeny i ve zvláštních zákonech.

O přestupcích rozhodují jednak *přestupková kolegia*⁴⁾ (*kolegia* do spraw wykroczeń), pokud zvláštní zákon jejich rozhodování nesvěřuje do pravomoci jiných mimosoudních orgánů, jednak *soudy*.

2. Zřizování a organizace přestupkových kolegií je upraveno zákonem z 20. 5. 1971 (Dz. U. 1971, č. 12/118) ve znění zákonů z r. 1972 (Dz. U. 1972, č. 49/312), z r. 1974 (Dz. U. 1974, č. 24/142) a z r. 1975 (Dz. U. 1975, č. 16/91).

Přestupková kolegia se zřizují předně u *příslušných orgánů státní správy*, tj. u náčelníků gmin, popř. u náčelníků gmin a měst, které mají společného náčelníka, u prezidentů a náčelníků měst a u náčelníků městských obvodů, u vojvodů a těch prezidentů měst, kteří jsou orgány státní správy vojvodského stupně⁵⁾ a dále u *úřadů námořních*, u okružních (okręgowych) a jim na roveň postavených *úřadů báňských*, u Nejvyššího báňského úřadu a u *námořních komor*.

Kolegia se skládají z předsedy, jednoho nebo dvou jeho náměstků a z ostatních členů.

Členy kolegia zřízeného u orgánů státní správy volí příslušný orgán státní moci, tj. příslušná národní rada; členy kolegia zřízeného u úřadů a komor volí vojvodská národní rada.

3) Termín „wykroczenie“, použitý v polském originálu, vyvolal v polské právní vědě velmi živou diskusi, zda jde o trestný čin nebo přestupek. Převážná většina diskutujících zaujala stanovisko, že se jedná o přestupek.

4) V článku byl pro označení sboru rozhodujícího o přestupcích převzat v zájmu lepší srozumitelnosti a přesnějšího odlišení polský termín *kolegium*. Použití termínu komise, který je v češtině obvyklejší, by mohlo vést k nedorozumění, protože jako *komise (komisja)* je v polském originálu označen zvláštní sbor, který rozhoduje o zrušení pravomocných rozhodnutí kolegií, za podmínek stanovených zákonem.

5) O územně správním dělení PLR, o orgánech státní moci a státní správy viz podrobněji pod V.

Za členy kolegií mohou být zvoleni plnoprávní polští státní občané, kteří dosáhli věku 24 let, mají důvěru mezi občany a poskytují záruku řádného výkonu povinností člena kolegia. Nemohou však být zvoleni za členy kolegia soudci z povolání, soudci z lidu, prokurátoři, advokáti, soudcovští a prokurátorští čekatelé, advokátní koncipienti, vojáci v činné službě, funkcionáři občanské milice a vězeňské služby. Pouze u kolegií zřízených při námořních komorách mohou být za jejich členy zvoleni i soudci.

Předsedové kolegií a jejich náměstci musí mít zásadně vysokoškolské vzdělání v oblasti práva nebo administrativy. U předsedů a náměstků předsedů kolegií zřízených u náčelníků gmin (popř. měst a gmin), u prezidentů nebo náčelníků měst a náčelníků městských obvodů, stačí středoškolské vzdělání.

Kandidáty na členy kolegií navrhuji pracovníci podniků, vesnická shromáždění a společenské a politické organizace. Volby členů kolegií jsou tajné.

Členství v kolegiích zaniká smrtí člena, ztrátou polského občanství, pravomocným odsouzením za trestný čin, získáním funkce, která je překážkou členství v kolegiu (např. funkce soudce, prokurátora aj.) a vzdáním se členství.

Z důvodů v zákoně uvedených může být člen kolegia ze své funkce odvolán příslušnou národní radou.

3. *Řízení u přestupkových kolegií* je upraveno zák. z 20. 5. 1971, označeným jako kodex řízení o přestupcích (Dz. U. 1971, č. 12/116), ve znění zák. z 29. 11. 1972 (Dz. U. 1972, č. 49/312) a zák. z 28. 5. 1975 (Dz. U. 1975, č. 16/91).

Pro řízení o přestupcích před soudem platí ustanovení trestního řádu (zák. z 19. 4. 1969 — Dz. U. 1969, č. 13/96).

A. *Řízení upravené kodexem řízení o přestupcích*

Řízení může být provedeno ve čtyřech formách, a to jako řízení:

- a) před přestupkovými kolegií,
- b) příkazní,
- c) mandátové,
- d) urychlené.

a) *Řízení před přestupkovými kolegií*

V řízení před kolegií jsou uplatněny některé zásady, které jsou zpravidla uplatněny v trestním řízení soudním. Členové kolegií jsou při rozhodování nezávislí a jsou vázáni pouze zákony, v řízení platí presumpce nevin, zásada in dubio pro reo, obviněným je zajištěno právo na obhajobu, jednání je ústní a veřejné.

Orgány provádějící řízení o přestupcích jsou povinny shromáždit v plném rozsahu důkazní materiál, všestranně ho posoudit a zvážit jak okolnosti příznivé pro obviněného, tak i okolnosti pro něho nepříznivé.

Řízení je dvoustupňové.

V *prvém stupni* rozhodují kolegia zřízená u náčelníků gmin (měst a gmin), u prezidentů nebo náčelníků měst a u náčelníků městských obvodů. Ve *druhém stupni* rozhodují kolegia zřízená u orgánů státní správy vojvodského stupně (čl. 14 zák.).

Přestupková kolegia prvního i druhého stupně rozhodují ve *tříčlenných sborech* složených z předsedy kolegia nebo jeho zástupce a ze dvou členů kolegia určených předsedou kolegia.

Řízení se zahajuje na základě písemného návrhu podaného veřejným žalobcem, poškozeným, státní nebo společenskou institucí nebo fyzickou osobou.

Funkci *veřejného žalobce* ve všech přestupkových věcech vyřizovaných kolegií plní občanská milice. Rada ministrů může v nařízení svěřit funkci veřejného žalobce i jiným státním nebo společenským institucím.

b) *Příkazní řízení (postępowanie nakazowe)*

Jedná-li se o přestupek, na který je možné uložit jen pokutu od 100 do 1500 zł., může tento trest uložit předseda kolegia prvního stupně ve formě *trestního příkazu*. Může tak učinit jen na základě návrhu podaného státní nebo společenskou institucí.

c) *Řízení mandátové (postępowanie mandatowe)*

Za přestupky, náležející jinak do pravomoci kolegií pro přestupky, vymezené v nařízení ministra vnitra, mohou pracovníci občanské milice uložit za podmínek stanovených v zákoně pokutu od 50 do 1000 zł. ve formě *trestního mandátu*.

d) *Urychlené řízení (postępowanie przyspieszone)*

V případě, že se na některém území státu rozšíří výskyt určitých přestupků, může být vyhlášena možnost použít k jejich projednávání a rozhodování *urychlené řízení*. Právo vyhlásit možnost použití urychleného řízení na celém území státu má ministr vnitra, pro obvod vojvodství vyhláší urychlené řízení příslušný vojvodský orgán. Použití urychleného řízení je možné nejdéle na dobu 6 měsíců v roce.

Ve věcech, o nichž lze jednat v urychleném řízení, může být tento způsob použit jen tehdy, jestliže pachatel přestupku byl přistižen přímo při činu nebo bezprostředně po něm a byl přiveden k jednání.

4. Proti nepravomocným rozhodnutím kolegií pro přestupky lze podat odvolání, stížnost a návrh, aby věc byla předána k rozhodnutí soudu.

Odvolání lze podat proti meritorním rozhodnutím kolegií prvního stupně a proti trestním příkazům předsedů kolegií prvního stupně. K podání odvolání je oprávněn obviněný, veřejný žalobce, poškozený a státní nebo společenská instituce, která podala návrh na potrestání. O odvolání rozhoduje kolegium druhého stupně, které může rozhodnutí kolegia prvního stupně buď potvrdit nebo zrušit. V případě zrušení rozhodnutí má kolegium druhého stupně možnost vydat nové rozhodnutí, měnící zcela nebo zčásti odvoláním napadené rozhodnutí kolegia prvního stupně, anebo vrátit věc

kolegiu prvního stupně k novému projednání. Kolegium druhého stupně vrací věc kolegiu prvního stupně k novému projednání tehdy, když je třeba provést nové důkazní řízení nebo toto řízení doplnit. Zruší-li kolegium druhého stupně rozhodnutí kolegia prvního stupně a samo vydá meritorní rozhodnutí, nemůže uložit trest odnětí svobody ani trest omezení svobody.

Stížnost lze podat proti usnesením, tj. proti rozhodnutím, která nemají charakter rozhodnutí ve věci samé. Rozhoduje o ní předseda kolegia prvního nebo druhého stupně, podle okolností případu.

Pravomocná rozhodnutí kolegií ve věci samé, pravomocné trestní příkazy, pravomocná usnesení, jimiž bylo odepřeno zahájit řízení před kolegiem nebo jímž bylo uloženo pořádkové opatření, nebo které se vztahují k výkonu rozhodnutí kolegiem, mohou být zrušeny, jestliže byly zbaveny právního základu nebo jsou zřejmě nesprávná. Pro zrušení rozhodnutí je stanovena objektivní tříměsíční lhůta, počínající od právní moci rozhodnutí.

5. Organem oprávněným rozhodnout o zrušení *pravomocného rozhodnutí* kolegií pro přestupky je zvláštní *komise pro rozhodování ve věcech přestupkových* (komisja orzeznictwa do spraw wykroczeń) ustavená u orgánů státní správy vojvodského stupně. Komise se skládá z předsedy, jeho zástupce a ze dvou až čtyř členů. Předsedu komise jmenuje příslušná národní rada vojvodského stupně, ostatní členové jsou touto národní radou voleni. V komisi musí mít alespoň tři členové vysokoškolské vzdělání v oboru práva nebo administrativy. Jednotlivé záležitosti rozhoduje komise ve tříčlenném sboru, jemuž předsedá vždy předseda komise nebo jeho zástupce.

Zruší-li komise rozhodnutí, vrací věc k opětovnému rozhodování kolegiu prvního nebo druhého stupně, podle toho, v rozhodnutí kterého kolegia byly závady zjištěny. Další opravný prostředek proti rozhodnutí komise pro rozhodování ve věcech přestupkových není přípustný.

Nad činností kolegií vykonává vrchní dohled ministr vnitra, výkon bezprostředního dohledu je svěřen příslušným národním radám.

Dozor na zákonnost v řízení upraveném kodexem řízení o přestupcích vykonává také generální prokurátor PLR a prokurátoři mu podřízení (čl. 110, 118 kodexu).

B. Řízení o přestupcích před soudem

Proti rozhodnutí *kolegia pro přestupky prvního stupně*, pokud jím byl uložen trest odnětí svobody nebo trest omezení svobody, mohou ty subjekty, které jsou oprávněny podat odvolání ke kolegiu druhého stupně, tj. obviněný, veřejný žalobce, poškozený a státní nebo společenská instituce, která podala návrh na potrestání, podat návrh, *aby věc byla postoupena k rozhodnutí soudu* (čl. 86 kodexu řízení o přestupcích).

Jestliže kolegium prvního stupně uložilo jiný trest než odnětí svobody nebo omezení svobody, je podání návrhu na předání věci soudu vyloučeno.

Podáním návrhu na předání věci soudu nepřechází věc automaticky na soud.

Návrh se podává u kolegia prvního stupně, které vydalo rozhodnutí a rozhoduje o něm předseda tohoto kolegia. Proti rozhodnutí předsedy, jímž návrhu na postoupení věci soudu nebylo vyhověno, je přípustná stížnost k soudu (čl. 92 kodexu řízení o přestupcích, čl. 456, § 2 tr. ř.).

Předání věci soudu vylučuje možnost, aby rozhodnutí kolegia nabylo právní moci a má suspensivní účinek, co do vykonatelnosti rozhodnutí. Postoupením věci soudu je řízení před soudem zahájeno.

Soudní řízení při rozhodování o přestupcích je upraveno ve 46. oddíle trestního řádu (čl. 455 až 461 tr. ř.). Pokud trestní řád nestanoví jinak, probíhá řízení podle ustanovení o zjednodušeném řízení trestním (čl. 418 až 431 tr. ř.).

Dojde-li soud k závěru, že postoupení přestupkové věci soudu nebylo důvodné, vrátí věc kolegiu prvního stupně, kterým mu věc byla postoupena. Rozhodnutí soudu o vrácení věci je pro kolegium závazné.

Proti soudnímu rozsudku, vydanému v přestupkové věci postoupené soudu na žádost oprávněného orgánu nebo oprávněné osoby, nemůže být podán opravný prostředek. (Čl. 461, § 1 tr. ř.)

6. V polské právní teorii je vedena široká diskuse o povaze činnosti přestupkových kolegií, jejichž členové jsou při rozhodování nezávislí a jsou vázáni jen na zákony. Diskuse je vedena ve dvou směrech:

- a) zda činnost kolegií lze považovat za výkon soudnictví;
- b) jakou povahu mají přestupková kolegia.

ad a) Stoupenci názoru, že pro vymezení pojmu soudnictví je hlavním kritériem subjekt, který tuto činnost vykonává (stanovisko subjektové) tvrdí, že pod pojem soudnictví lze zahrnout jen tu činnost, která je vykonávána nezávislými soudy. Pro své tvrzení mají oporu v ustanovení čl. 56 odst. 1 polské ústavy, kde je stanoveno, že v PLR soudnictví vykonává Nejvyšší soud, vojvodské soudy, rejonové soudy a soudy zvláštní. Mezi zvláštní soudy jsou v polské právní teorii zařazovány soudy vojenské a okružní soudy pracovní a sociálního zabezpečení. V odst. 2 téhož článku ústava vyhláší, že ve věcech přestupků rozhodují přestupková kolegia. Ústava neoznačuje výslovně činnost přestupkových kolegií jako soudnictví a necharakterizuje kolegia ani v názvu jako soudy.

Právní teoretici vycházející z názoru, že pro určení pojmu soudnictví je rozhodujícím znakem povaha rozhodovaných věcí (stanovisko předmětové) tvrdí, že rozhodování právních sporů, což je hlavní náplň činnosti soudů, mohou vykonávat nejen soudy, ale i jiné nezávislé orgány. Z toho vyvozují závěr, že přestupková kolegia vykonávají soudnictví jako mimosoudní orgány. Skutečnost, že v ústavě po novelizaci provedené ústavním zákonem z 10. 2. 1976 (Dz. U. 1976, č. 5/9) jsou přestupková kolegia zařazena do čl. 56 ústavy, věnovanému soudům, je vykládána jako průlom do ustanovení ústavy, že soudnictví je vykonáváno jen soudy. Z toho je pak vyvozován závěr, že tímto zařazením kolegií byly posíleny názory, že činnost pře-

stupkových kolegií při projednávání a rozhodování věcí daných do jejich pravomoci, je výkonem soudnictví.

ad b) Také ve stanoviscích, zaujatých k otázce jakou povahu mají přestupková kolegia, není v polské právní vědě zastáván jednotný názor. Přestupková kolegia jsou některými teoretiky považována za správní orgány, jinými za zvláštní soudy. Je také hájen názor, že přestupková kolegia mají povahu mimosoudních (pozasadowych) orgánů vykonávajících soudnictví, funkčně blízkých soudům, organizačně však úzce spjatých se správními orgány.⁶⁾

7. Ze srovnání polské právní úpravy řízení o přestupcích s úpravou v ČSSR vyplývají tyto zásadní rozdíly:

- a) V ČSSR může být trest odnětí svobody uložen *pouze soudy*. Žádný mimosoudní orgán není oprávněn k uložení tohoto trestu.
- b) Československé soudy nikdy nerozhodují o přestupcích ani v prvním stupni, ani z podnětu řádných či mimořádných opravných prostředků.
- c) Za přestupky nelze v ČSSR uložit trest odnětí svobody.

Na základě konstatovaných rozdílů lze učinit závěr, že československá právní úprava poskytuje účinnější záruku důsledné ochrany občanů, pokud jde o ukládání trestu odnětí svobody. Soud jako nezávislý, vysoce odborně kvalifikovaný orgán socialistického státu splňuje v nejvyšší míře předpoklady pro poskytnutí takové ochrany.

Uvedený závěr plyne i z průzkumu, provedeného v Polsku se zaměřením na případy, v nichž soud přezkoumávající rozhodnutí přestupkových kolegií, změnil tato rozhodnutí.

Z počtu zkoumaných případů, kdy obviněný byl odsouzen přestupkovým kolegiem k trestu odnětí svobody nebo omezení svobody, a požádal o postoupení věci k přezkoumání soudem, soud zprostil obviněného zcela viny v 9 % případů. Ve 24,4 % zkoumaných případů soud změnil trest odnětí svobody nebo omezení svobody na trest pokuty.⁷⁾

III.

1. Nová úprava organizace *vojenských soudů* byla provedena zákonem z 8. 6. 1972 o organizaci vojenských soudů (Dz. U. 1972, č. 23/166). Nabytím účinnosti tohoto zákona (1. 7. 1972) byl zrušen dekret Polského výboru národního osvobození z 23. 9. 1944 o organizaci vojenských soudů a vojenské prokuratury (Dz. U. 1944, č. 6/29 s pozdějšími změnami) vydaný již v době, kdy ještě nebylo osvobozeno celé dnešní území PLR od německých okupantů. Na základě zákona z r. 1944 tvořily vojenské soudy samostatnou soustavu, jejímž vrcholným soudním orgánem byl Nejvyšší vojenský soud. Po nabytí účinnosti zákona z 15. 2. 1962 o Nejvyšším soudu (Dz. U. 1962,

⁶⁾ Zbigniew Gostyński, Postępowanie sądowe co do orzeczeń w sprawach o wykroczenia. Varšava 1976, str. 39–46. V práci jsou podrobněji uvedena stanoviska polských teoretiků k uvedeným sporným otázkám.

⁷⁾ Zbigniew Gostyński, v citované práci str. 192, 193.

č. 11/54), byl dozor na zákonnost v rozhodovací činnosti všech polských soudů, včetně soudů vojenských, soustředěn u Nejvyššího soudu. Nejvyšší vojenský soud byl zrušen.

Podle úpravy provedené zákonem z r. 1972 jsou vojenské soudy výlučně soudy trestními. Do jejich pravomoci náleží rozhodování o trestných činech, spáchaných vojenskými osobami v činné službě, občanskými zaměstnanci pracujícími ve vojenských útvarech, pokud trestný čin je v souvislosti s jejich zaměstnáním a o trestných činech válečných zajatců. Na civilní osoby se vztahuje pravomoc vojenských soudů jen když to výslovně stanoví zákon.

Bližší vymezení pravomoci a příslušnosti vojenských soudů obsahují ustanovení čl. 563 až 573 tr. ř. (zákon z 19. 4. 1969 — Dz. U. 1969, čl. 3/96).

Organizace vojenských soudů je provedena na územním principu v souladu s organizací ozbrojených sil. Zákon rozlišuje dvě kategorie vojenských soudů *prvního stupně*: *vojenské soudy okružní* a *vojenské soudy posádkové*. Umožňuje však, v případě potřeby, vytvářet i další vojenské soudy prvního stupně, postavené na roveň okružním nebo posádkovým vojenským soudům. K zřizování a zrušení vojenských soudů je zákonem zmocněn ministr národní obrany, který určuje i jejich označení a rozsah jejich pravomoci a příslušnosti. Ministru národní obrany je také svěřen výkon správy vojenských soudů a dohledu na ně.

O všech záležitostech, náležejících do pravomoci vojenských soudů, rozhodují v prvním stupni vojenské soudy okružní, vojenské soudy posádkové a další jim na roveň postavené vojenské soudy, pokud byly zřízeny.

Vojenské soudy okružní a vojenské soudy jim na roveň postavené jsou však výlučně příslušné rozhodovat v prvním stupni o trestných činech spáchaných důstojníky ve funkci velitele pluku nebo ve funkci vyšší, o trestných činech, na něž zákon stanoví trest smrti nebo trest odnětí svobody na dobu 25 let, o trestných činech podle čl. 122 až 124 a 130 tr. z., pokud řízení se koná v nepřítomnosti obviněné osoby a o trestných činech uvedených v čl. 124 a v čl. 122, 128, 129 tr. z., jestliže pachatel pracoval pro cizí výzvědnou službu anebo se k tomu připravoval (čl. 7 zák. o organizaci voj. soudů, čl. 565 č. 2, čl. 572 § 1, § 2 tr. ř.).

O řádných a mimořádných opravných prostředcích, podaných proti rozhodnutím vojenských soudů, rozhoduje vojenské kolegium Nejvyššího soudu, které rozhoduje i o dalších záležitostech daných do jeho věcné příslušnosti.

2. *První postavení vojenských soudců z povolání, asesorů, soudcovských čekatelů a vojenských soudců z lidu*

a) *Vojenští soudci z povolání*

Vojenští soudci jsou při výkonu soudnictví nezávislí a jsou vázáni jen zákonem. Do svých funkcí jsou *jmenováni* a z nich *odvoláváni* Státní radou na návrh ministra národní obrany.

Kandidát na funkci vojenského soudce z povolání musí být polským státním občanem, důstojníkem v činné službě, který ukončil vysokoškolské

právnícké studium, získal titul magistra, absolvoval čekatelskou praxi u vojenského soudu, složil vojenskou soudcovskou zkoušku, konal v předepsaném rozsahu u vojenského soudu praxi (stáž) jako asesor a dosáhl věku 26 let. Kandidát musí rovněž poskytovat záruku, že bude řádně plnit povinnosti soudce Polské lidové republiky.

K *odvolání* vojenského soudce může dojít na návrh ministra národní obrany, předložený po zjištění názoru předsedy vojenského kolegia Nejvyššího soudu, a to v případech, kdy vojenský soudce již neskýtá záruku řádného výkonu svých povinností. Před vydáním rozhodnutí musí být soudci poskytnuta možnost, aby se k věci vyjádřil. Vojenský soudce může být ze své funkce také odvolán, jestliže se své soudcovské funkce vzdal.

Vojenský soudce *pozbyvá svou soudcovskou funkci*, jestliže pozbyl polské státní občanství, nebo byl pravomocně odsouzen pro trestný čin spáchaný úmyslně, anebo když mu bylo v kárném řízení uloženo kárné opatření zproštění soudcovské funkce nebo propuštění ze soudní služby.

Jestliže byl vojenský soudce kárným opatřením zproštěn soudcovské funkce, může být jmenován na jinou (nesoudcovskou) funkci v ozbrojených silách. Propuštění z vojenské soudcovské služby v důsledku kárného opatření má za následek i propuštění z činné vojenské služby. Trestní řízení lze proti vojenskému soudci zahájit jen se souhlasem kárného soudu pro soudce vojenských soudů.

Kárné řízení proti soudcům vojenských soudů provádí *kárný soud pro soudce vojenských soudů*.

Kárný soud je složen z předsedy, náměstka předsedy a ze sedmi členů. Předseda a jeho náměstek jsou voleni z řad soudců vojenského kolegia Nejvyššího soudu, členové jsou voleni ze soudců vojenských soudů. Volbu provádí vojenské kolegium Nejvyššího soudu ve sboru všech soudců kolegia. Jednotlivé kárné záležitosti rozhoduje tříčlenný sbor za předsednictví předsedy kárného soudu nebo některého z členů, určeného předsedou. Za kárné provinění se považuje porušení soudcovských povinností, podlomení vážnosti soudcovské funkce a narušení vojenské kázně a zásad vojenské cti a důstojnosti.

Jako *kárné opatření* může kárný soud uložit napomenutí, důtku, přísnou důtku, přeložení na nižší soudcovskou funkci, zproštění soudcovské služby a propuštění ze soudcovské služby.

Proti rozhodnutí kárného soudu lze podat odvolání, o němž rozhoduje vojenské kolegium Nejvyššího soudu ve sboru tří soudců. Proti pravomocnému rozhodnutí v kárných věcech může podat stížnost pro porušení zákona ministr národní obrany, první předseda Nejvyššího soudu a předseda vojenského kolegia Nejvyššího soudu.

Úpravu voleb kárného soudu, řízení před kárným soudem a postupu při udělování souhlasu se zahájením trestního řízení proti vojenskému soudci provádí Státní rada na návrh ministra národní obrany.

b) *Asesoři vojenských soudů*

Jak bylo již uvedeno při výkladu o předpokladech pro nabytí způsobilosti stát se soudcem, musí kandidát na funkci soudce vojenského soudu (ale i na funkci soudce obecných soudů) absolvovat po splnění všech ostatních předpokladů *asesorskou praxi*. Asesorská praxe trvá alespoň jeden rok. Její výkon upravuje ministr národní obrany.

Asesory pro vojenské soudy jmenuje předseda vojenského kolegia Nejvyššího soudu, který je také oprávněn je z této funkce odvolat.

Asesoři se podílejí při projednávání věcí podle předpisů platných pro soudce. Při jednání však mohou předsedat pouze ti asesoři, kteří k tomu byli zmocněni předsedou vojenského kolegia Nejvyššího soudu a jen v těch věcech, které mají být podle zákona projednávány před senátem složeným ze soudce z povolání a dvou soudců z lidu (čl. 53, § 1 zák. o organizaci voj. soudů). V době, kdy asesoři plní povinnosti soudce, vztahují se na ně předpisy o kárné odpovědnosti soudců.

c) *Soudcovští čekatelé*

Soudcovské čekatele pro vojenské soudy jmenuje a odvolává předseda vojenského kolegia Nejvyššího soudu. Čekatelská praxe u vojenských soudů je stejně dlouhá jako u soudů obecných, tj. 2 roky. Po jejím absolvování a složení soudcovské zkoušky je čekatel jmenován asesorem. Průběh čekatelské praxe a způsob skládání soudcovské zkoušky upravuje ministr národní obrany na návrh předsedy vojenského kolegia Nejvyššího soudu.

d) *Soudci z lidu vojenských soudů*

Právní postavení soudců z lidu vojenských soudů je upraveno v zákoně o organizaci vojenských soudů z r. 1972 (čl. 48 až 51) a v nařízení ministra národní obrany z 1. 7. 1972 o soudcích z lidu vojenských soudů (Dz. U. 1972, č. 28/202). Stejně jako soudci z povolání jsou i soudci z lidu při výkonu své funkce nezávislí a jsou vázáni jen zákony.

Soudci z lidu jsou do svých funkcí *voleni*. Volební období je tříleté, ale vojáci vykonávající základní vojenskou službu jsou voleni na dobu konání této služby.

Volba se uskutečňuje na shromážděních vojenských osob ve vojenských jednotkách, a to odděleně na shromážděních vojenských osob z povolání, vojenských osob plnících službu jako kandidáti na funkci vojenských osob z povolání a na shromáždění vojáků konajících základní vojenskou službu.

Volba se koná veřejným hlasováním. Zvolen je ten kandidát, který získal nadpoloviční většinu hlasů účastníků volebního shromáždění.

Za kandidáty pro volbu soudců z lidu mají být navrhováni vojáci, kteří jsou vzorem při plnění služebních povinností, při dodržování vojenské kázně, v práci pro společnost, a kteří poskytují záruku řádného plnění povinností vojenského soudce z lidu. Další podmínkou pro zvolení za soudce z lidu je konání vojenské činné služby po dobu alespoň 6 měsíců.

Počet soudců z lidu, kteří mají být zvoleni, stanoví náčelník vojenského

soudu s přihlédnutím k počtu věcí projednávaných u tohoto soudu za účasti soudců z lidu.

Seznam kandidátů na funkci soudce z lidu sestavuje velitel posádky za účasti stranicko-politických orgánů vojenské jednotky a zástupců vojenské organizace mládeže. Na volebním shromáždění mohou být k volbě navrženi i další kandidáti, kteří nebyli zapsáni veliteli posádek do seznamu kandidátů.

Soudce z lidu může být *odvolán* ze své funkce zejména když nekoná řádně své povinnosti nebo když se chová způsobem poškozujícím vážnost soudu.

K odvolání je oprávněno shromáždění vojáků, které rozhoduje na návrh velitele vojenské jednotky nebo náčelníka vojenského soudu. Hlasování je veřejné, k odvolání je třeba většiny hlasů osob přítomných na shromáždění.

Soudce z lidu *pozbyvá svou soudcovskou funkci* po uplynutí funkčního období, dnem zproštění z činné služby vojenské, dnem přeložení k výkonu činnosti u vojenského soudu, vojenské prokuratury nebo vojenských jednotek ministerstva vnitra, při přeložení k výkonu služby u vojenské jednotky umístěné mimo obvod působnosti vojenského soudu, u něhož koná soudce z lidu svou funkci, v případě pravomocného odsouzení soudem nebo podmíněčného zastavení trestního řízení v případě, že čestný soud nebo soudružský (koležeňski) soud uznal soudce z lidu vinným, že porušil vojenskou čest a důstojnost.

3. Nová legislativní úprava prohloubila demokratizaci v organizaci vojenských soudů, zejména uskutečněním principu volitelnosti vojenských soudců z lidu, zjednodušila soustavu polských soudů včleněním vojenských soudů do jednotné soudní soustavy a upevnila jednotu zákonnosti v činnosti všech soudů a jednotnost jejich judikatury podřízením rozhodovací činnosti vojenských soudů dozoru Nejvyššího soudu jako jediného nejvyššího soudního orgánu v zemi.

IV.

1. V r. 1974 byl v Polsku vydán *zákoník práce* (zákon z 26. 6. 1974 — Dz. U. 1974, č. 24/141), který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1975. Zákoník práce přinesl podstatné změny v dosavadním způsobu projednávání a rozhodování pracovněprávních sporů.

2. Právní úprava řešení záležitostí, vyplývajících z pracovněprávních vztahů, prodělala v Polsku velmi pestrý vývoj.

V období mezi oběma světovými válkami byly v r. 1934 pro projednávání a rozhodování pracovněprávních sporů zřízeny zvláštní *pracovní soudy*, které byly ponechány v činnosti až do r. 1954, kdy došlo k jejich zrušení a k přenesení pracovněprávních záležitostí do pravomoci *obecných soudů*.

K další, a to podstatné změně došlo v r. 1954. Na základě dekretu z 24. 2. 1954 o podnikových rozhodčích komisích (Dz. U. 1954, č. 10/35) byla

v Polské lidové republice vytvořena soustava *podnikových rozhodčích komisí*, na něž přešlo rozhodování převážné části pracovněprávních sporů.

Proti této právní úpravě byly v době její existence vznášeny četné námitky. Kritika se soustředila zejména na skutečnost, že právo zrušit rozhodnutí komise, která rozhodla v prvním stupni, bylo svěřeno vyšším odborovým orgánům, kde však nerozhodoval příslušný kolektiv, ale právníci těchto orgánů. Kromě toho bylo vytýkáno, že při úpravě, kdy některé pracovněprávní spory mohly být rozhodovány soudy, docházelo k dvoukolejnosti, jejíž negativní stránky se projevovaly zejména v různosti orgánů rozhodujících o opravných prostředcích a v nejednotnosti rozhodování.⁸⁾

Uvedené nedostatky vedly k nové právní úpravě rozhodování pracovněprávních sporů, provedené zákoníkem práce a dalšími právními normami, vydanými k jeho provedení. Dekret z 24. 2. 1954 o podnikových komisích rozhodčích byl zrušen zákonem z 25. 6. 1974 o předpisech provádějících zákoník práce (Dz. U. 1974, č. 24/12).

3. V dvanácté části zákoníku práce, nazvané „Projednávání sporů o nárocích pracovníků z pracovních vztahů“ (čl. 242 až 280) jsou vyjmenovány orgány, jimž bylo nově svěřeno oprávnění rozhodovat pracovní spory a upravena jejich pravomoc, složení a řízení před nimi. Když v r. 1975 došlo v Polské lidové republice ke změně v územně správním dělení státu, provedeném zákonem z 28. 5. 1975 o dvoustupňovém správním dělení státu a o změně zákona o národních radách (Dz. U. 1975, č. 16/91), byl tímto zákonem změněn i zákoník práce, zejména jeho předpisy upravující projednávání pracovněprávních sporů.

Podle ustanovení čl. 242 zákoníku práce (dále jen ZP) rozhodují nyní o nárocích *pracovníků* z pracovněprávních vztahů tyto orgány:

1. Rozhodčí komise, tj.
 - a) podnikové rozhodčí komise
 - b) územní rozhodčí komise
2. odvolací komise ve věcech pracovních
3. okružní (okręgowe) soudy pracovní a sociálního zabezpečení.

Rada ministrů je v čl. 298 ZP zmocněna, aby v dohodě s Ústřední radou odborů upravila svým nařízením odchýlně od předpisů zákoníku práce některá práva a povinnosti pracovníků zaměstnaných ve státních úřadech a jiných pracovištích státní služby, ve zdravotnictví, ve vojenských jednotkách, na pracovištích jejichž činnost souvisí se službou v zahraničí nebo s obranou státu a pracovníků zaměstnaných mimo hranice státu.

Svým nařízením může rada ministrů rovněž vyloučit použití předpisů zákoníku práce na projednávání a rozhodování pracovních sporů uvedených pracovníků odvolacími komisemi ve věcech pracovních a upravit zvláštní způsob rozhodování těchto sporů. K vyloučení pracovněprávních sporů určitého druhu nebo pracovněprávních sporů určitých kategorií pracovníků z pravomoci rozhodčích komisí může dojít jen na základě zákona.

⁸⁾ Andrzej Kijowski, System rozstrzygania sporów pracowniczych. Publikováno ve sborníku Studia nad kodeksem pracy, Poznaň 1975, str. 227 a násl.

Speciální úprava řešení pracovněprávních sporů je provedena např. u soudců, prokurátorů a notářů.

Z předpisu zákoníku práce (čl. 242) vyplývá, že rozhodčí komise, odvolací komise ve věcech pracovních a okružní soudy pracovní a sociálního zabezpečení rozhodují spory *pracovníků* vzniklé z pracovněprávních vztahů. Spory, v nichž žalobcem je *organizace*, patří i nadále do pravomoci obecných soudů.⁹⁾

Z uvedené úpravy je patrné, že došlo k rozsáhlému soustředění rozhodování pracovních sporů u komisí a u okružních soudů pracovních a sociálního zabezpečení, ale že i nadále některé pracovní spory řeší obecné soudy, nebo je o nich rozhodováno administrativní cestou, popř. je řešení těchto sporů upraveno speciálními zákony.

Rada ministrů je také zmocněna (čl. 305 ZP), aby nařízením podrobněji upravila organizaci rozhodčích komisí, způsob ustanovování a odvolávání jejich členů a řízení před komisemi.

4. Společná ustanovení ad 1. a 2.:

Podrobná právní úprava rozhodčích komisí a odvolacích komisí ve věcech pracovních je provedena nařízením rady ministrů z 25. 10. 1974 o rozhodčích komisích a o odvolacích komisích ve věcech pracovních (Dz. U. 1974, č. 41/243), změněném zákonem z 28. 5. 1975 o dvoustupňovém administrativním dělení státu a o změně zákona o národních radách.

Nad organizací a činností podnikových rozhodčích komisí, územních rozhodčích komisí a odvolacích komisí ve věcech pracovních vykonává dohled ministr práce, mezd a sociálních věcí, v dohodě s Ústřední radou odborů.

5. ad 1a): *Podnikové rozhodčí komise* se zřizují v zespolečenštěných, tj. ve státních a družstevních podnicích, které trvale zaměstnávají alespoň 100 pracovníků. Nezřizují se ve státních úřadech, v bankách, v pojišťovnách, v orgánech sociálního zabezpečení, na vysokých školách, na ostatních školách, na samostatných vědeckových pracovníštích a na jiných školských a osvětových pracovníštích a ve vědeckovýzkumných ústavech, ve společenských a politických organizacích (čl. 243 ZP, § 2 nařízení rady ministrů z 25. 10. 1974).

Pracovní spory pracovníků zaměstnaných na těch pracovníštích, kde se podnikové rozhodčí komise nezřizují, rozhodují územní rozhodčí komise.

Podnikové rozhodčí komise projednávají a rozhodují záležitosti vyplývající z pracovněprávních vztahů, zejména ty, které se týkají: odměny za práci a jiných nároků, dovolené a náhrad za dovolenou, pracovní doby, zvláštních oprávnění náležejících ženám a mladistvým pracovníkům, nároků uplatňovaných vůči podniku v souvislosti s pracovním úrazem nebo s chorobou z povolání a určení oprávnění vyplývajících z pracovního poměru, jestliže pracovník má na tom právní zájem (čl. 248, § 1 ZP).

⁹⁾ Kamil Janiszewski, Spory ze stosunku pracy szczególnych grup pracowników. Państwo i prawo č. 5 z r. 1976, str. 87 a násl.; Andrzej Kijowski v citované práci, str. 229.

Podnikové rozhodčí komise však nerozhodují o pracovních sporech, v nichž účastníkem je pracovník, zaujímající řídicí funkce v podniku. Jde zejména o pracovní spory ředitelů podniků a jejich zástupců, hlavních účetních a pracovníků jim na roveň postavených, ředitelů odborů, oddělení a jiných obdobných organizačních útvarů bezprostředně podřízených řediteli podniku nebo jeho zástupci, dále náčelníků podnikových a protipožárních stráží. Jejich rozhodování je svěřeno územním rozhodčím komisím. Cílem tohoto ustanovení, zejména pokud jde o řídicí pracovníky, je zajistit nezávislost a nepodjatost rozhodování.

Při ustanovování členů podnikové rozhodčí komise je uplatněn *princip jmenování*. Oprávnění jmenovat členy podnikové rozhodčí komise je svěřeno společně řediteli podniku a podnikové radě. Počet členů komise stanoví ředitel podniku v dohodě s podnikovou radou; přihlíží přitom k počtu pracovníků v podniku a k jeho organizační struktuře. Počet členů komise musí být tak velký, aby bylo možné sestavit alespoň 2 rozhodující sbory (senáty).

Funkční období členů komise je shodné s funkčním obdobím podnikové rady. Jmenování členové volí ze svých řad předsedu podnikové rozhodčí komise a jeho náměstky. Úkolem předsedy komise je prostudovat všechny věci komisi předložené, pokusit se o smírné vyřešení, sestavovat senáty a dbát o to, aby spory byly rozhodnuty bez zbytečných průtahů.

Podniková rozhodčí komise se skládá výlučně z pracovníků podniku, v němž komise působí.

Za člena komise může být jmenován plnoprávný občan, který poskytuje záruku, že bude náležitě plnit funkce člena komise, má potřebné znalosti pracovního práva a pracovních podmínek v podniku a dosáhl věku 24 let.

Dalším předpokladem pro jmenování za člena podnikové komise je výkon činnosti v pracovním poměru po dobu nejméně 5 let a z toho alespoň 2 roky v podniku, v němž je zřízena podniková komise. Požadavek dvouleté pracovní činnosti v podniku se nevztahuje na členy komise, ustavené v nově zřízeném podniku.

Za členy podnikové rozhodčí komise nemohou být ustanoveni pracovníci zaujímající v podniku řídicí a jim na roveň postavené funkce. Jsou to zejména ředitelé podniků a jejich zástupci, hlavní účetní, vedoucí odborů, oddělení a jiných pracovních útvarů bezprostředně podřízených řediteli podniku nebo jeho zástupci, pracovníci personálního oddělení a oddělení práce a mezd, právní poradci a právní referenti podniku a pracovníci, kteří vykonávají funkci soudce z lidu.

Člen komise musí dříve, než začne plnit své povinnosti, složit písemný slib, jehož znění obsahuje čl. 8 odst. 1 nařízení z 25. 10. 1974.

Funkce člena podnikové komise *zaniká* dnem, kdy byla v podniku jmenována nová komise, dále vzdáním se funkce, odvoláním z funkce a skončením pracovního poměru člena komise v podniku. Člen podnikové komise může být odvolán ze své funkce ředitelem podniku společně s podnikovou radou, tj. těmi subjekty, které ho do funkce jmenovaly.

Důvodem pro odvolání z funkce člena komise je podle § 13 nařízení

z 25. 10. 1974 pravomocné odsouzení za trestný čin, chování, které poškozuje vážnost komise nebo důstojnost člena komise, neplnění povinností člena komise, dále když člen již neskýtá záruku řádného plnění povinností. K odvolání také dojde, když člen komise je jmenován nebo zvolen do funkce neslučitelné s funkcí člena komise.

6. ad 1b): *Územní rozhodčí komise* jsou na rozdíl od podnikových rozhodčích komisí organizovány na územním principu.

Podle čl. 244 ZP a nařízení ministra práce, mezd a sociálních záležitostí ze dne 31. 5. 1975, o územním obvodu činnosti a o sídlech územních rozhodčích komisí a odvolacích komisí ve věcech pracovních (Dz. U. 1975, č. 18/101) se určují sídla územních rozhodčích komisí a odvolacích komisí ve věcech pracovních v místech, v nichž mají svá sídla rejonové soudy. V městech dělicích se na obvody se sídla určují v těchto obvodech. Obvod činnosti územní rozhodčí komise a odvolací komise ve věcech pracovních se kryje s obvodem působnosti příslušného rejonového soudu a v městech rozdělených na obvody s územím obvodu.

Rozhodují o stejných záležitostech jako podnikové rozhodčí komise, uvedené v čl. 248 ZP, ale jen pokud se týkají pracovníků zaměstnaných v podnicích, kde nejsou zřízeny podnikové rozhodčí komise, nebo pracovníků zaujímajících v podnicích řídicí funkce.

Členové územních rozhodčích komisí jsou do svých funkcí *voleni*. Volí je na dobu svého volebního období národní rada gmin, měst a městských obvodů,¹⁰⁾ které se nalézají v obvodu působnosti těchto rozhodčích komisí. Kandidáty na funkci členů územní rozhodčí komise navrhuje ve stejném počtu územní orgány státní správy základního stupně, tj. náčelníci gmin, měst a městských obvodů a příslušné orgány odborových organizací (čl. 253 ZP ve znění čl. 31 zák. z 28. 5. 1975 — Dz. U. 1975, č. 16/91).

Předpoklady pro volbu za člena územní rozhodčí komise jsou obdobné jako pro jmenování za člena podnikové rozhodčí komise. Vyžaduje se, aby kandidátem byl občan, který není zbaven občanských práv, poskytuje záruku řádného výkonu povinností člena komise, vykazuje znalost pracovního práva v rozsahu potřebném pro výkon funkce, je star alespoň 24 let a vykonával činnost v pracovním poměru nejméně 5 let.

Ke *skončení funkce* člena územní rozhodčí komise dojde ze stejných důvodů jako u členů podnikové rozhodčí komise, tj. jakmile byla zvolena nová územní rozhodčí komise, dále když se člen komise vzdá své funkce a když je ze své funkce odvolán. Důvody pro odvolání jsou formulovány obdobně jako u členů podnikové rozhodčí komise. Vzhledem k rozsahu pravomoci územní rozhodčí komise není důvodem pro odvolání člena této komise skutečnost, že získal funkci, jejíž nabytí je překážkou pro jmenování za člena podnikové rozhodčí komise (např. funkci ředitele podniku aj.). Člen územní rozhodčí komise je však odvolán také v případě, když u něho dojde k rozvázání nebo zániku pracovního poměru a doba jeho nečinnosti

¹⁰⁾ O územním členění PLR viz blíže pod V.

trvá déle než tři měsíce, anebo když uzavřel pracovní smlouvu s podnikem, jehož sídlo je na území působnosti jiné územní rozhodčí komise.

7. Ustanovení společná pro podnikové a územní rozhodčí komise

Členství v obou komisích je čestnou funkcí. Komise rozhodují v pětičlenném sboru. Předsedou rozhodujícího sboru je předseda rozhodčí komise nebo jeho zástupce. Soudci z povolání se na činnosti těchto komisí nepodílejí.

Z pravomoci podnikových a územních rozhodčích komisí jsou vyňaty spory výslovně uvedené v čl. 250 ZP, týkající se:

- a) rozvázání nebo zániku (wygaśnięcia)¹¹⁾ pracovní smlouvy,
- b) uzavření pracovního poměru,
- c) opravy posudku o práci,
- d) odškodnění v souvislosti s opožděným vydáním nebo vydáním nesprávného potvrzení nebo posudku o práci,
- e) stanovení nových pracovních a mzdových podmínek,
- f) uplatnění pracovních norem, tj. stanovení nebo změna pracovních norem upravujících odměňování za práci,
- g) podnikových bytů a umístění v dělnických hotelech.

Spory uvedené pod bodem a), b), d) patří do pravomoci odvolacích komisí (viz dále ad 2).

8. ad 2: Odvolací komise ve věcech pracovních

Do pravomoci odvolací komise ve věcech pracovních patří rozhodování:

- a) o odvoláních podaných pracovníky proti výpovědi pracovní smlouvy,
- b) o návrzích pracovníků na zpětvzetí do práce nebo na odškodnění v souvislosti s rozvázáním nebo zánikem pracovní smlouvy,
- c) o návrzích pracovníků na odškodnění v souvislosti s opožděným vydáním nebo vydáním nesprávného potvrzení nebo posudku o práci,
- d) o návrzích pracovníků týkajících se uzavření pracovního poměru.

Jestliže v shora uvedeném odvolání nebo v návrzích pracovník uplatňuje i další nároky, o nichž podle příslušných předpisů zákoníku práce rozhodují rozhodčí komise (podnikové nebo územní), odvolací komise rozhodne společně o všech uplatňovaných nárocích pracovníka. Odvolací komise ve věcech pracovních rozhoduje také o návrzích na určení oprávnění vyplývajících z pracovního poměru, v souvislosti se záležitostmi uvedenými shora pod a) až d).

Z uvedeného vymezení pravomoci odvolacích komisí je patrné, že označení „odvolací komise“ nevystihuje správně povahu činnosti a skutečný charakter těchto komisí a že také termín „odvolání“ uvedený u záležitosti pod písmenem a) shora není použit v přesném procesněprávním smyslu. Odvolací komise nepůsobí jako instancně vyšší orgán nad rozhodčími komisemi (podnikovými a územními), ale rozhoduje v první instanci.

¹¹⁾ Termín wygaśnięcie (zánik), jako specifický způsob skončení pracovní smlouvy bez výpovědi, se používá v zákoníku práce zejména, když pracovník svévolně opustil práci (čl. 64 ZP), když je nepřítomen v práci, protože mu byl uložen trest odnětí svobody delší než 3 měsíce (čl. 66 § 1 ZP), když uplynula doba, na kterou byla pracovní smlouva uzavřena, a v dalších případech.

Zřízení odvolací komise ve věcech pracovních, jako další komise rozhodující pracovněprávní spory vedle podnikových a územních rozhodčích komisí, je v polské právní vědě zdůvodňováno tím, že projednáním těchto záležitostí, při nichž jednou ze stran sporu je často vedení podniku, by mohlo vzbuzovat pochybnosti o nestrannosti jednání komise. Proti předání záležitostí, o nichž rozhodují odvolací komise, do pravomoci územních komisí rozhodčích je argumentováno skutečností, že tyto komise jsou často vzdáleny od podniku, v němž pracovněprávní spor vznikl. Dalším argumentem pro svěření těchto sporů, které jsou většinou skutkově i právně obtížné, do pravomoci odvolacích komisí ve věcech pracovních, je složení odvolacích komisí, poskytující větší záruku odborného a zákonného rozhodnutí věci.¹²⁾

Odvolací komise ve věcech pracovních rozhoduje věci jí svěřené ve sboru složeném ze soudce z povolání, který předsedá, a ze dvou členů komise, z nichž jeden musí být z řad členů, navržených příslušným orgánem odborové organizace. Jestliže komise má projednávat záležitost zvlášť obtížnou nebo záležitost, která má precedenční charakter, může předseda komise nařídit, aby tato věc byla předložena pětičlennému sboru, složenému ze soudce z povolání a čtyř členů komise. V takovém případě zasedají v rozhodujícím sboru dva členové komise navržení příslušným orgánem odborové organizace.

Členy odvolacích komisí ve věcech pracovních *volí* na dobu svého volebního období národní rady gmin, měst a městských obvodů, které se nalézají v obvodu působnosti odvolacích komisí.

Kandidáty za členy odvolací komise navrhuje ve stejném počtu územní orgány státní správy základního stupně a příslušné orgány odborových organizací. Předpoklady pro volbu za člena odvolací komise ve věcech pracovních, který není soudcem, jsou stejné jako u členů rozhodčí komise (§ 46 nař. rady ministrů z 25. 10. 1974).

Předsedu, náměstka předsedy odvolací komise a předsedy rozhodujících sborů *volí* odvolací komise ze soudců z povolání, začleněných do odvolací komise. Předsedou, náměstkem předsedy odvolací komise a předsedou rozhodujícího sboru je tedy vždy soudce z povolání.

Kandidáty na předsedy odvolacích komisí, na náměstky předsedů a na předsedy rozhodujících sborů navrhuje předseda vojvodského soudu z řad soudců z povolání vojvodského soudu a soudů rejonových (čl. 265 a 266 ZP ve znění čl. 31 zák. z 28. 5. 1975 — Dz. U. 1975, č. 16/91).

Členové odvolací komise ve věcech pracovních *pozbyvají svou funkci* dnem zvolení nové komise, vzdáním se funkce a odvoláním z funkce. K odvolání může dojít ze závažných důvodů. Postup při odvolání člena je obdobný jako postup při jeho volbě.

Řízení o projednávání a rozhodování záležitostí vyplývajících z pracovněprávních vztahů je upraveno zásadně jednotně před oběma rozhodčími komisemi (podnikovou a územní) i před odvolací komisí ve věcech pra-

¹²⁾ Andrzej Kijowski v citované práci, str. 235.

covních (čl. 257 až 263, čl. 270 ZP, §§ 22 až 45 a §§ 50, 51 nařízení rady ministrů z 25. 10. 1974, s některými drobnějšími odchylkami v řízení před odvolací komisí ve věcech pracovních, stanovenými v čl. 269 ZP).

Předseda komise, jakmile obdrží návrh pracovníka na zahájení řízení, zkoumá, zda věc patří do pravomoci komise, v jejímž je čele. Zjistí-li, že věc nepatří do pravomoci komise, u níž byl návrh podán, rozhodne o tom, označí orgán, do jehož pravomoci patří rozhodovat o návrhu a tomuto orgánu návrh zašle. Při zjištění nedostatku pravomoci může předseda na žádost pracovníka vrátit pracovníku návrh, aniž vydá rozhodnutí o nedostatku pravomoci komise a poučit pracovníka, do pravomoci kterého orgánu věc patří. Zjistí-li nedostatek své pravomoci komise při jednání, vydá o tom rozhodnutí.

Komise je povinna ve věci rozhodnout, i když předtím vydala rozhodnutí, že věc nepatří do její pravomoci, jestliže jí věc přikázal k rozhodnutí soud.

Jestliže věc patří do pravomoci komise, vyzve předseda komise podnik, proti němuž návrh směřuje, k smírnému vyřešení sporu. Projeví-li podnik ochotu k smírnému řešení sporu, určí předseda komise vhodný termín k přímému jednání o smír mezi navrhovatelem a podnikem.

Nedojde-li takto k uzavření smíru, nařídí předseda jednání komise. Také komise je povinna se pokusit o smírné vyřešení věci. Dojde-li k uzavření smíru před komisí a komise uzná, že smír je v souladu s právem a se zásadami socialistického soužití, zastaví řízení.

Není-li věc vyřešena smírem, dbá komise o to, aby věc byla rozhodnuta při prvním jednání.

Komise rozhodují po důkladném zjištění skutkového stavu a řídí se při tom právními předpisy, ustanovením kolektivních smluv, pracovními řády, obsahem dohod o práci nebo jiných aktů stanovících základ uzavřeného pracovního vztahu.

Jednání před komisí je veřejné. Veřejnost může být vyloučena předsedou rozhodujícího sboru buď z úřední povinnosti, nebo na návrh účastníka řízení, jestliže projednáváná věc se týká státního nebo služebního tajemství, anebo osobního života účastníka.

Komise je povinna všestranně objasnit projednávanou věc a může proto provést i důkazy, které účastníci řízení nenavrhli. Má také poskytnout pracovníkovi poučení o jeho právech, objasnit mu obsah použitých právních předpisů a poučit ho o opravných prostředcích.

Jestliže se v průběhu projednávání některé věci před komisí vyskytnou závažné právní pochybnosti, může komise ve výjimečných případech předložit věc okružnímu soudu pracovnímu a sociálního zabezpečení, aby o ní rozhodl (čl. 263 ZP).

Při rozhodování věci může komise rozhodnout i ultra petitem a přiznat navrhovateli nárok, který vůbec nebyl uplatněn nebo ho přiznat v širším rozsahu, než byl uplatněn v návrhu za podmínky, že je to odůvodněno zjištěným skutkovým stavem (čl. 261 ZP).

Rozhodnutí komise se usnází většinou hlasů. V případě, že proti roz-

hodnutí komise byl podán opravný prostředek, rozhodnutí bylo zrušeno a věc vrácena komisi k opětovnému projednání, je komise vázána právním názorem vysloveným v rozhodnutí soudu.

Zákoník práce (čl. 280) ukládá podnikům, aby urychleně vykonaly pravomocné rozhodnutí rozhodčích komisí a pravomocné smíry před nimi uzavřené. Nedojde-li k jejich dobrovolnému splnění, lze provést nucený výkon. Řízení o výkonu se řídí předpisy občanského soudního řádu, pokud zákoník práce neobsahuje odchylná ustanovení. Pravomocná rozhodnutí všech tří komisí a smíry před nimi uzavřené jsou exekučními tituly.

9. ad 3: *Okružní (okręgowie) soudy pracovní a sociálního zabezpečení*

Jejich právní úprava je provedena zák. z 24. 10. 1974 o soudech pracovních a sociálního zabezpečení (Dz. U. 1974, č. 39/231), ve znění zák. z 28. 5. 1975 o dvoustupňovém dělení státu a o změně zákona o národních radách — dále jen ZOSP. Předchůdcem okružních soudů pracovních a sociálního zabezpečení byly soudy sociálního zabezpečení, upravené zák. z 28. 7. 1939. Pro válečné události byly tyto soudy zřízeny až po druhé světové válce. Jejich poslední právní úprava byla provedena zákony z r. 1961 a 1962 (Dz. U. 1961, č. 41/215 a z r. 1962, č. 11/54), které byly zrušeny zákonem z 24. 10. 1974.

Okružní soudy pracovní a sociálního zabezpečení (dále jen okružní soudy pracovní) vyvíjejí tuto činnost:

- a) Jako soudy *druhého stupně* rozhodují o odvoláních podaných proti rozhodnutím podnikových i územních rozhodčích komisí a odvolacích komisí ve věcech pracovních a proti rozhodnutím dozorčích rad Úřadu sociálního zabezpečení týkajících se peněžitých dávek ze sociálního zabezpečení.¹³⁾ Jedná se zejména o rozhodnutí ve věcech penzí, invalidních a rodinných důchodových dávek z titulu pracovního úrazu nebo chorob z povolání, příplatků k penzím a důchodům, ve věcech podpor v případě pohřbu, podpor rodinných a jiných národů vyplývajících ze vztahů sociálního zabezpečení. Přezkoumávají také rozhodnutí o nárocích vyplývajících ze zvláštních systémů penzijních a důchodových a o odškodnění za úrazy a choroby vzniklé při výkonu vojenské služby, služby v milici nebo v orgánech vězeňských.
- b) V rozsahu stanoveném právními předpisy rozhodují také *jako soudy prvního stupně*. Jde tu zejména o ustanovení čl. 263 ZP, podle něhož mohou okružní soudy pracovní, považují-li to za účelné, převzít k rozhodnutí pracovněprávní spory od podnikových a územních rozhodčích komisí a od odvolacích komisí ve věcech pracovních, jestliže při projednávání takových sporů vznikly u komisí vážné právní pochybnosti a komise věc předložily k rozhodnutí okružnímu soudu pracovnímu, a o ustanovení čl. 277 § 3 ZP, které zmocňuje Nejvyšší soud, aby když zruší rozhodnutí rozhodčí komise (podnikové nebo územní) na základě podané stížnosti pro porušení zákona, předal věc k opětovnému rozhodnutí

¹³⁾ Organizace a pravomoc dozorčích komisí Úřadu sociálního zabezpečení je upravena v nařízení rady ministrů z 20. 12. 1974 (Dz. U. 1974, č. 49/302).

ve věci v prvním stupni buď rozhodčí komisi, která nezákonně rozhodnutí vydala, nebo okružnímu soudu pracovnímu.

V prvním stupni rozhodují okružní soudy pracovní také o některých nárocích ze sociálního zabezpečení.

Okružní soudy pracovní se zřizují buď pro jedno, nebo pro několik vojvodství.

K jejich zřízení, zrušení a k stanovení jejich sídel a obvodů zmocňuje zákon (čl. 4) ministra spravedlnosti. Nařízením ministra spravedlnosti z 10. 12. 1974 (Dz. U. 1974, č. 48/294) bylo na území PLR zřízeno 17 okružních soudů pracovních. Ministr spravedlnosti také vydává jejich jednací řád.

Dohled nad okružními soudy pracovními vykonává ministr spravedlnosti v dohodě s ministrem práce, mezd a sociálních věcí a s Ústřední radou odborových organizací.

Pokud zákon o okružních soudech pracovních nemá zvláštních ustanovení, vztahují se na organizaci těchto soudů předpisy o vojvodských soudech.

V organizaci a činnosti okružních soudů pracovních je uplatněna *zásada účasti lidu na výkonu soudnictví*. Sbory rozhodující jednotlivé záležitosti jsou zásadně tříčlenné, složené z předsedy, kterým je vždy soudce z povolání, a ze dvou soudců z lidu. Má-li však být projednávána složitá záležitost, může předseda soudu nařídit, aby byla předložena pětičlennému sboru, složenému ze tří soudců z povolání a dvou soudců z lidu.

Soudci z povolání i soudci z lidu jsou při výkonu soudnictví *nezávislí* a jsou vázáni pouze zákonem (čl. 14, 22 ZOSP).

Soudce z povolání jmenuje Státní rada na návrh ministra spravedlnosti, předkládaný po zjištění názoru ministra práce, mezd a sociálních věcí. Kandidát na funkci soudce z povolání musí kromě obecných předpokladů (plnoprávný polský státní občan bezvadného charakteru, poskytující záruku řádného výkonu soudcovské funkce) mít ukončené vysokoškolské právnické vzdělání, alespoň dvouletou praxi ve funkci soudce z povolání nebo prokurátora a věk alespoň třicet let.

Předsedy okružních soudů pracovních a jejich náměstky ustanovuje z řad soudců tohoto soudu a odvolává ministr spravedlnosti po zjištění názoru ministra práce, mezd a sociálních věcí.

Soudci z lidu jsou *voleni* příslušnými vojvodskými národními radami. Soudce z lidu pro okružní soudy pracovní, jejichž obvod působnosti se vztahuje na několik vojvodství, volí stejným počtem všechny národní rady vojvodského stupně nalézající se v okruhu působnosti soudu.

Kandidáty na funkci soudce z lidu navrhuje ve stejném počtu vojvodové (prezident města) a vojvodská rada odborových orgánů (rada odborových orgánů města). Kandidáty na funkci soudce z lidu těch okružních soudů pracovních, jejichž činnost se vztahuje na několik vojvodství, navrhuje ve stejném počtu všichni vojvodové (prezidenti měst) a všechny vojvodské rady odborových organizací z obvodu působnosti soudu. Počet kandidátů navrhovaných vojvody, popř. prezidenty měst, jako orgány státní správy,

musí být stejný jako počet kandidátů navržených příslušnými orgány odborových organizací.

Také při volbě soudců z lidu národními radami musí být zachována parita, pokud jde o počet soudců z lidu zvolených z řad kandidátů navržených orgány státní správy a orgány odborovými.

Za soudce z lidu může být zvolen občan, který je stár alespoň 30 let a je obeznalý s problematikou vztahů pracovněprávních a sociálního zabezpečení.

Při ustavování sborů (tříčlenných nebo pětičlenných) rozhodujících jednotlivé záležitosti, v nichž se na výkonu soudnictví účastní vždy dva soudci z lidu, ustanoví předseda soudu jednoho z nich ze soudců z lidu zvolených z řad kandidátů, navržených orgány státní správy a druhého zvoleného z řad kandidátů navržených odborovými orgány.

10. Řízení před okružními soudy pracovními je upraveno v čl. 32 až 83 zákona.

Pokud zákon o okružních soudech pracovních nemá zvláštních ustanovení o řízení před těmito soudy, použije se předpisů zákoníku práce a přiměřeně i předpisů občanského soudního řádu (čl. 72 ZOSP).

Řízení má být provedeno s maximálním urychlením a skončeno pokud možno při prvním jednání. Za tím účelem předseda soudu nebo jiný soudce z povolání jím ustanovený zkoumá ihned při předložení návrhu soudu, zda jsou splněny všechny předpoklady pro projednání věci před soudem, zejména všechny podmínky řízení. Zjistí-li okružní soud pracovní, že věc mu předložená k rozhodnutí nepatří do jeho pravomoci a přikáže ji k projednání a rozhodnutí obecnému soudu nebo jinému orgánu, je přikázání věci pro obecný soud nebo jiný orgán závazné.

V případě potřeby provede soudce z povolání, bez účasti soudců z lidu, procesní úkony zaměřené na objasnění věci. Cílem této činnosti je zjistit skutečnosti významné pro rozhodnutí věci, které jsou sporné mezi stranami, jaké důkazy bude třeba provést a ve věcech pracovních napomáhat k uzavření smíru. O peněžitých dávkách ze sociálního zabezpečení nemůže být smír uzavřen (čl. 78 ZOSP).

Jednání nařízené ve věci může být konáno i v nepřítomnosti účastníků.

Při projednávání věci soud není vázán návrhy účastníků. Jeho úkolem je všestranně objasnit záležitost a přihlédnout k porušení hmotněprávních předpisů a k závažnému porušení předpisů procesních, jichž se dopustil orgán, proti jehož rozhodnutí je odvolání podáno.

Obdobně jako odvolací komise ve věcech pracovních může i okružní soud pracovní rozhodnout ultra petitem. Může při meritorním rozhodování přiznati nároky, vyplývající z téhož skutkového i právního základu, i když nebyly v návrhu vůbec uplatněny, popřípadě přiznat tyto nároky v širším rozsahu, než bylo žádáno, jestliže je to odůvodněno výsledky provedeného řízení.

Okružní soud pracovní může napadené rozhodnutí potvrdit, změnit nebo zrušit. Pro řízení před okružním soudem pracovním platí v podstatě systém revizní, uplatněný v občanském soudním řízení před polskými obecnými

soudy, s některými odchylkami, připomínajícími systém apelační. Okružní soud pracovní může totiž podle § 56 ZOSP provádět nová zjištění bez ohledu na to, zda jsou shodná se zjištěními komise. Zruší-li okružní soud pracovní napadené rozhodnutí, přikáže věc k novému rozhodnutí příslušnému orgánu.

Proti rozhodnutí okružního soudu pracovního nelze podat řádný opravný prostředek. Výjimku tvoří podle § 68 ZOSP případy, kdy okružní soud pracovní převzal k rozhodování záležitosti vyplývající z pracovněprávních vztahů, které mu k rozhodnutí předložila rozhodčí komise (podniková nebo územní) nebo odvolací komise ve věcech pracovních, protože v průběhu jednání se vyskytla obtížná právní otázka (čl. 263 ZP) a případy, kdy Nejvyšší soud přikázal věc k novému projednání okružnímu soudu pracovnímu, po zrušení rozhodnutí rozhodčí komise (podnikové nebo územní) z podnětu stížnosti pro porušení zákona (čl. 277 § 3 ZP). Obě uvedené výjimky jsou zdůvodněny skutečností, že okružní soud pracovní tu rozhoduje jako soud prvního stupně. O odvolání v těchto případech rozhoduje Nejvyšší soud.

Pravomocná rozhodnutí okružního soudu pracovního a pravomocné smíry před ním uzavřené jsou vykonávány obdobně jako pravomocná rozhodnutí a smíry uzavřené před rozhodčími komisemi a odvolacími komisemi ve věcech pracovních (čl. 280 § 5 ZP).

Jestliže se v průběhu řízení před okružním soudem pracovním vyskytne právní otázka, vzbuzující závažné pochybnosti, může soud přerušit řízení a předložit tuto otázku k rozhodnutí Nejvyššímu soudu. Nejvyšší soud má dvojí možnost: buď může převzít záležitost, při jejímž projednávání se pochybná právní otázka vyskytla a rozhodnout o ní, nebo se omezit pouze na řešení právní otázky a meritorní rozhodnutí v záležitosti přenechat okružnímu soudu pracovnímu, který je v dalším jednání vázán právním názorem vyjádřeným Nejvyšším soudem.

Touto úpravou odvolání proti rozhodnutí okružního soudu pracovního a možností Nejvyššího soudu převzít od okružního soudu pracovního k meritornímu projednání věc, předloženou mu okružním soudem pracovním k řešení obtížné právní otázky, popř. k vydání usnesení obsahující odpověď na obtížnou právní otázku, je umožněno Nejvyššímu soudu, i když jen v malém rozsahu, vykonávat dozor na zákonnost rozhodovací činnosti okružních soudů pracovních a napomáhat při zajištění jednotnosti jejich judikatury ve věcech pracovních a sociálního zabezpečení.

Daleko významnějším prostředkem ke splnění těchto úkolů je rozhodování Nejvyššího soudu o stížnosti pro porušení zákona a vydávání směrnic pro rozhodování okružních soudů pracovních (čl. 275 až 277, 279 ZP).

Úprava směrnic je provedena zvláštními předpisy.

Stížnost pro porušení zákona může být podána nejen proti pravomocným rozhodnutím okružního soudu pracovního, ale i proti pravomocným rozhodnutím podnikové a územní rozhodčí komise a odvolací komise ve věcech pracovních. Důvodem pro podání stížnosti pro porušení zákona je výrazné porušení práva nebo zájmu Polské lidové republiky. K podání stížnosti jsou oprávněni ministr práce, mezd a sociálních věcí, ministr spravedlnosti,

první předseda Nejvyššího soudu, generální prokurátor PLR a Ústřední rada odborových organizací. O stížnosti rozhoduje Nejvyšší soud. Řízení před Nejvyšším soudem probíhá podle předpisů občanského soudního řádu. Zruší-li Nejvyšší soud rozhodnutí, proti němuž byla stížnost podána, může přikázat věc k opětovnému projednání orgánu, který vydal rozhodnutí a v případě, že rozhodnutí vydala podniková nebo územní komise, může věc přikázat buď této komisi, nebo okružnímu soudu pracovnímu.

Prostřednictvím směrnic a rozhodování o stížnosti pro porušení zákona zajišťuje Nejvyšší soud na celém území státu jednotnost a zákonnost rozhodovací činnosti všech orgánů soudních, a to jak řádných, tak i zvláštních, a všech orgánů mimosoudních, judikujících o záležitostech vyplývajících z pracovněprávních vztahů a ze vztahů sociálního zabezpečení.

Předseda okružního soudu pracovního svolává alespoň jednou v roce plenární shromáždění všech soudců z povolání, na němž se hodnotí činnost soudu a projednávají se návrhy na předcházení vzniku sporů ve věcech pracovních a sociálního zabezpečení. O průběhu a výsledcích plenárního shromáždění předkládá předseda soudu zprávu ministru spravedlnosti, ministru práce, mezd a sociálních věcí, prvnímu předsedovi Nejvyššího soudu, generálnímu prokurátorovi PLR a Ústřední radě odborů. S tímto shromážděním může předseda soudu spojit shromáždění všech soudců z lidu za účelem zhodnocení činnosti soudu a výměny zkušeností. Kromě toho předkládá předseda okružního soudu pracovního periodické zprávy o činnosti soudu příslušným vojvodským národním radám. Rovněž soudci z lidu jsou povinni podávat zprávy o své činnosti té národní radě, která je zvolila (čl. 8, 9, 27, 28 zák.).

11. Při srovnání platné polské právní úpravy řešení pracovněprávních sporů s právní úpravou v ČSSR, provedenou zákoníkem práce, jehož úplné znění bylo vyhlášeno pod č. 55/1975 Sb., a vyhláškou Ústřední rady odborů č. 42/1975 Sb., o projednávání a rozhodování pracovních sporů rozhodčími komisemi, zjistíme tyto rozdíly:

1. V PLR jsou při řešení pracovních sporů a sporů vznikajících ze sociálního zabezpečení zřízeny organizačně samostatné soudy, mající charakter *zvláštních soudů*.

V ČSSR neexistují pracovní soudy. Pracovněprávní spory, pokud patří do pravomoci soudů, rozhodují okresní soudy, rozhodnutí vydaná příslušnými orgány ve věcech důchodového zabezpečení a v nedávkových věcech nemocenského pojištění přezkoumávají krajské soudy.

2. V PLR jsou zřízeny vedle podnikových rozhodčích komisí i územní rozhodčí komise a odvolací komise ve věcech pracovních, vybudované rovněž na územním principu. Tím je umožněno, aby na celém území PLR zásadně každý pracovněprávní spor, který podle předpisů patří do pravomoci komisí, byl některou z komisí v prvním stupni projednán. Výjimku tvoří pouze ustanovení čl. 263, 270, 277, § 3 ZP, kdy o záležitostech v těchto ustanoveních uvedených rozhoduje v prvním stupni *soud pracovní*.

Právní úprava v ČSSR neuskutečňuje takovéto soustředění rozhodování

vací činnosti v pracovněprávních sporech u rozhodčích komisí, neboť rozhodčí komise jsou zřizovány jen v základních organizacích ROH těchto organizačních jednotek, kde je alespoň 500 a v organizacích státního a družstevního obchodu alespoň 100 pracovníků v pracovním poměru. Při menším počtu pracovníků lze komisi ustavit se souhlasem okresní odborové rady, považuje-li to závodní výbor ROH za účelné. Územní rozhodčí komise, které by pokryly celé území státu, v ČSSR neexistují. Z toho vyplývá dvojí způsob rozhodování pracovněprávních sporů v prvním stupni, a to rozhodčími komisemi, tedy mimosoudními orgány tam, kde jsou rozhodčí komise zřízeny, a soudy, kde rozhodčí komise nepůsobí, popř. ve věcech vyňatých z pravomoci rozhodčích komisí (§ 208 ZP, § 2 vyhlášky).

Polská právní úprava je však velmi komplikovaná potud, že o pracovněprávních sporech rozhodují obě rozhodčí komise (podniková a územní), odvolací komise ve věcech pracovních a v případech stanovených v ZP i okružní soud pracovní, tedy čtyři subjekty, což v praxi může vést k potížím při zjišťování věcné a místní příslušnosti jednotlivých subjektů.

3. V PLR se okružní soudy pracovní podílejí na řešení pracovních sporů zásadně rozhodováním o odvoláních podaných proti rozhodnutím rozhodčích komisí a odvolacích komisí ve věcech pracovních. Jejich rozhodnutí jsou v těchto případech konečná.

Československé soudy (okresní) rozhodují pracovní spory jako soudy prvního stupně v těch věcech, které zákon vyňal z pravomoci rozhodčích komisí, dále v případech, kdy v podniku není zřízena rozhodčí komise a konečně když řízení u rozhodčích komisí se stalo bezvýsledným. Bezvýslednost řízení nastane, když proti rozhodnutí rozhodčí komise byly podány námitky, anebo když účastník sporu navrhl, aby spor byl postoupen k dalšímu projednávání soudu, protože o jeho návrhu na zahájení řízení před rozhodčí komisí nebylo do 30 dnů od jeho podání vydáno rozhodnutí ani schválen smír. Proti rozhodnutí okresního soudu v pracovněprávních věcech lze podat odvolání ke krajskému soudu.

4. Členové podnikové rozhodčí komise jsou v PLR *jmenováni* ředitelem podniku a podnikovou radou. Členové územních rozhodčích komisí a odvolacích komisí ve věcech pracovních jsou *voleni* příslušným zastupitelským orgánem.

V ČSSR jsou všichni členové rozhodčích komisí *voleni* na členské schůzi nebo na konferenci základní organizace ROH.

5. Člen podnikové i územní rozhodčí komise a odvolací komise ve věcech pracovních musí být star alespoň 24 let.

Předpokladem pro výkon činnosti člena rozhodčí komise v ČSSR je dosažení 18. roku věku.

6. Odchytky jsou v právní úpravě zrušení pravomocných rozhodnutí rozhodčích komisí, odvolací komise ve věcech pracovních a okružního soudu pracovního, jimiž bylo výrazně porušeno právo nebo zájem PLR. Taková rozhodnutí lze napadnout stížností pro porušení zákona (rewizja nad-

zwyczajna), o jejímž projednávání platí předpisy občanského soudního řádu s některými odchylkami uvedenými v zákoníku práce.

V ČSSR se na řízení a odstranění nezákonného pravomocného rozhodnutí rozhodčí komise nevztahují ustanovení občanského soudního řádu o stížnosti pro porušení zákona. Platí tu zvláštní úprava provedená v § 213 ZP. Proti pravomocnému rozhodnutí rozhodčí komise a proti schválení smíru před ní uzavřeného, jestliže jsou v rozporu s právními předpisy, může být podán návrh na jejich zrušení. Podání návrhu je časově omezeno na dobu tří let od právní moci schválení smíru nebo rozhodnutí. Návrhy může podat účastník sporu. K podání návrhu je také oprávněn vyšší odborový orgán, prokurátor a národní výbor, pokud má zato, že podání návrhu vyžaduje zájem společnosti. O návrhu rozhoduje okresní soud, který když zruší nezákonné rozhodnutí rozhodčí komise, nevrací věc rozhodčí komisi k opětnému projednání, ale rozhodne ve věci samé. Proti tomuto meritornímu rozhodnutí okresního soudu lze podat odvolání.

12. Po nabytí účinnosti zákoníku práce bylo třeba uvést do souladu některé předpisy zákona o organizaci obecných soudů s předpisy zákoníku práce. Stalo se tak dekretem ze dne 27. 12. 1974 o změně zákona o organizaci obecných soudů (Dz. U. 1974, č. 50/316), v němž je vymezen vztah ustanovení zákoníku práce k některým předpisům zákona o organizaci obecných soudů. Dekret obsahuje také další nová ustanovení týkající se postavení soudců, asesorů, soudcovských čekatelů a jiných pracovníků soudů.

V.

1. Na utváření organizační struktury polských soudů měla významný vliv reforma územně administrativního dělení státu, zahájená v r. 1972 a dovršená v r. 1975.

V r. 1972 byla zrušena gromada (obec), do té doby základní článek územní administrativy a nahrazena *gminou*.¹⁴⁾ Počet zřízených gmin (2400) je podstatně nižší než dřívějších gromad (4300).¹⁵⁾

Právním základem pro změny v územně administrativním členění státu byl zákon z 28. 5. 1975 (Dz. U. 1975, č. 16/89) o změně ústavy PLR a zákon z 28. 5. 1975 (Dz. U. 1975, č. 16/91) o dvoustupňovém správním dělení státu a o změně zákona o národních radách.

Místo dosavadního třístupňového členění státu (gmina, powiat [okres], wojvodství) bylo zavedeno členění dvoustupňové. Jako základní jednotky územně administrativního členění státu byly prohlášeny gminy, města a obvody větších měst, k jednotkám vojvodského stupně jsou zařazena

¹⁴⁾ Gmina je obdobou naší střediskové obce. V gmině je sdružen větší počet obcí a osad.

¹⁵⁾ Adam Zieliński, Reforma struktury organizacyjnej sądownictwa. Nowe Prawo 1975, č. 9, str. 1127 a násl.

vojvodství, hlavní město Varšava, dále města Krakov, Lodž a Vroclav. Okres (powiat) jako mezičlánek mezi gminou a vojvodstvím byl zrušen.

Orgány státní moci v jednotlivých územních jednotkách jsou národní rady.

Jako orgány státní správy působí ve vojvodství vojvoda, ve vojvodství hlavního města Varšavy prezident hlavního města, ve vojvodství vroclavském a v městě Vroclavi vojvoda, v městech s počtem obyvatel vyšším než 50 000 a v městech, v nichž je sídlo vojvodské národní rady prezident města, v městech do 50 000 obyvatel náčelník města, v městských obvodech náčelník obvodu, v gminách náčelník gminy a v městech a gminách, v nichž působí společná národní rada, náčelník města a gminy.

Zákon o dvoustupňovém správním dělení státu provedl také četné změny v zákoně o organizaci obecných soudů. Vzhledem k tomu, že byl zrušen okres (powiat) jako dosavadní základní článek územně správního dělení státu, na jehož území vykonával svou činnost okresní soud, bylo třeba nově upravit označení a územní organizaci základního článku soustavy obecných soudů. Podle ustanovení čl. 20 zák. o dvoustupňovém správním dělení státu byly dosavadní okresní (powiatowe) soudy přejmenovány na soudy rejonowe (dále je užíváno označení soudy rejonové).

Rejonové soudy se zřizují pro území několika gmin, měst a gmin, pro města nebo několik měst a pro dva nebo více městských obvodů v městech rozdělených na obvody. Po nové úpravě územně administrativního dělení státu a územních obvodů základního článku soustavy obecných soudů, nekryjí se již ani sídla ani obvody činnosti základního článku soustavy obecných soudů se sídly a obvody činnosti orgánů státní správy.

V témže čl. 20 byl ministr spravedlnosti zmocněn, aby v dohodě s ministrem správy, místního hospodářství a ochrany přírody nařízením zřizoval a rušil vojvodské a rejonové soudy a určil jejich sídla a obvody činnosti.

K provedení této územní reorganizace soustavy obecných soudů vydal ministr spravedlnosti nařízení z 31. 5. 1975 (Dz. U. 1975, č. 18/99), o zřízení soudů vojvodských a rejonových a stanovení jejich sídel a obvodů činnosti. Uvedené nařízení bylo změněno a doplněno nařízením ministra spravedlnosti z 15. 12. 1975 (Dz. U. 1975, č. 46/253) a z 29. 12. 1976 (Dz. U. 1976, č. 42/252).

Zákonem o dvoustupňovém správním dělení státu (čl. 2 odst. 1 zák.) bylo zřízeno celkem 49 vojvodství. Záměrem je zřídit v každém vojvodství vojvodský soud. Podle dřívější úpravy působilo na území PLR 18 vojvodských soudů a 4 pobočky těchto soudů, celkem tedy 22 soudů na úrovni soudů vojvodských, což znamená, že bylo třeba počet vojvodských soudů zvýšit o 27. Nové vojvodské soudy mají být zřizovány postupně, podle toho jak budou získány potřebné budovy.¹⁶⁾ Nařízením ministra spravedlnosti z 31. 5. 1975 bylo zřízeno 37 vojvodských soudů, nařízením ministra spravedlnosti z 15. 12. 1975 dalších 8 a nařízením ministra spravedlnosti z 29. 12. 1976 1 vojvodský soud. Pobočky vojvodských soudů nebyly zřízeny.

¹⁶⁾ Adam Zieliński v citované práci, str. 1130.

Pokud jde o *soudy rejonové*, jejich počet byl ve srovnání s počtem dřívějších okresních soudů snížen. Okresních soudů včetně jejich poboček působil do této reformy 312, nařízením ministra spravedlnosti z 31. 5. 1975 bylo zřízeno 247 rejonových soudů. Ani u rejonových soudů nebyly zřízeny pobočky.

2. Zákon o organizaci obecných soudů umožňuje soustředit rozhodování o určitém okruhu záležitostí, náležejících do věcné příslušnosti základního článku obecných soudů, jen u některých rejonových soudů. Vymezení těchto záležitostí a stanovení rejonových soudů, které jsou oprávněny o těchto záležitostech rozhodovat, je svěřeno ministru spravedlnosti.

Ministr spravedlnosti stanovil dva okruhy těchto záležitostí, a to trestné činy mládeže a rozvody manželství.

Pro rozhodování o trestných činech mládeže jsou u rejonových soudů, které jsou k tomu věcně a místně příslušné, vytvářena *oddělení mládeže*, nazývaná také *soudy mládeže*. Právní úprava je provedena nařízením ministra spravedlnosti z 27. 3. 1973 (Dz. U. 1973, č. 13/94).

Soudy, jimž bylo svěřeno *rozhodování o rozvodech manželství*, byly stanoveny v nařízením ministra spravedlnosti z 27. 3. 1973 (Dz. U. 1973, č. 13/95). Ke změně došlo nařízením ministra spravedlnosti z 31. 5. 1975 o zřízení soudů vojvodských a rejonových a stanovení jejich sídel a obvodů činnosti, jímž bylo rozhodování o rozvodových záležitostech soustředěno u těch rejonových soudů, u nichž jsou zřízena oddělení mládeže.

VI.

1. Řada změn, týkajících se přímo či nepřímo výkonu soudnictví, organizační struktury soudů a jejich pravomoci, o kterých bylo mluveno v části I. až V. tohoto článku, pokud měly charakter ústavních změn, bylo třeba vyjádřit i v ústavě PLR z r. 1952. Šlo zejména o přestupková kolegia, o dvoustupňové administrativní dělení státu a s ním související úpravu soudní soustavy. Kromě toho bylo nutné výslovně vyjádřit v ústavě rovné postavení soudců z lidu se soudci z povolání při rozhodování jednotlivých věcí patřících do pravomoci soudů, které do ústavy dosud vtěleno nebylo a zaujmout stanovisko k jedné ze základních zásad organizace soudů, k zásadě volitelnosti soudců z povolání.

K zařazení těchto změn do ústavy došlo ústavním zákonem z 28. 5. 1975 o změně ústavy Polské lidové republiky (Dz. U. 1975, č. 16/89) a z 10. 2. 1976 o změně ústavy Polské lidové republiky (Dz. U. 1976, č. 5/29). Úplné znění ústavy z r. 1952, po její novelizaci, bylo vyhlášeno v Dz. U. 1976, č. 7/36.

Soudům jsou věnována ustanovení čl. 56 až 63 ústavy.

2. V čl. 56 jsou vyjmenovány soudy, tvořící soustavu polských soudů. Jsou to Nejvyšší soud, vojvodské soudy, rejonové soudy a soudy zvláštní. Do kategorie zvláštních soudů jsou právní teorií zařazeny soudy vojenské a okružní soudy pracovní a sociálního zabezpečení. Právní úpravu organizace soudů, jejich pravomoci a řízení před nimi, ponechává ústava obyčej-

ným zákonům. Charakteristickým rysem právní úpravy polské soudní soustavy je její roztržštění do několika zákonů. V samostatném zákoně je upravena organizace a vnitřní struktura Nejvyššího soudu (zák. z 15. 2. 1962 o Nejvyšším soudu — Dz. U. 1962, č. 11/54), vojvodských a rejonových soudů, které jsou nazývány soudy obecnými, okružních soudů pracovních a sociálního zabezpečení a vojenských soudů. Tím se liší polská právní úprava od právní úpravy v ČSSR, kde je organizace všech soudů provedena v jediném zákoně.

V témže § 56 se ústava zmiňuje o kolegiích, oprávněných rozhodovat ve věcech přestupků.

3. V čl. 59 ústava vyhláší zásadu účasti lidu na projednávání a rozhodování věcí před soudem a výslovně stanoví rovnoprávnost soudců z lidu se soudci z povolání při rozhodování.

4. Zásadu nezávislosti a vázanosti jen zákony vyhláší ústava v čl. 62 pouze pro soudce z povolání. To však neznamená, že by soudci z lidu neměli při výkonu soudcovské činnosti nezávislé postavení. Je jim výslovně zajištěno v zákonech upravujících organizaci a činnost soudů.

5. Novou úpravou řešení pracovněprávních sporů nabylo širšího rozsahu ustanovení čl. 61 ústavy, že Nejvyšší soud jako nejvyšší soudní orgán vykonává dozor na rozhodovací činnost všech ostatních soudů. Na základě čl. 94 zák. o okružních soudech pracovních a sociálního zabezpečení byla provedena v zákoně o Nejvyšším soudu, kromě jiných změn, i změna ve vnitřní struktuře Nejvyššího soudu v tom směru, že vedle občansko-právního, trestního a vojenského kolegia bylo zřízeno kolegium pracovní, jemuž byl svěřen dozor na rozhodovací činnost soudů ve sporech pracovních a ve sporech o peněžitě nároky ze sociálního zabezpečení. Kolegium pracovní rozhoduje také o stížnostech pro porušení zákona podaných proti pravomocným rozhodnutím podnikových a územních rozhodčích komisí a odvolacích komisí ve věcech pracovních.

6. K zásadní změně z hlediska ústavněprávního došlo při úpravě způsobu ustanovování soudců z povolání. Ústava z r. 1952 vyhlásila v čl. 50, v jeho původním znění, zásadu volitelnosti soudců z povolání i soudců z lidu. Podle čl. 51 č. 3 byli soudci Nejvyššího soudu voleni Státní radou na dobu 5 let. Způsob volby soudců z povolání i soudců z lidu vojvodských soudů a soudů okresních (tj. soudů obecných) a délku jejich funkčního období měl stanovit zákon. Ohledně soudců z povolání obecných soudů však zásada volitelnosti nebyla nikdy uvedena v život a tito soudci byli jmenováni Státní radou, bez stanovení doby jejich činnosti. Zůstal tedy ohledně těchto soudců zachován stejný způsob ustanovování, jaký platil před druhou světovou válkou, pouze s tím rozdílem, že po zřízení Státní rady přešlo jmenování soudců obecných soudů na tento orgán. O ustanovování soudců z povolání zvláštních soudů se ústava vůbec nezmiňovala. Proto také soudci z povolání vojenských soudů byli i nadále jmenováni. Jmenování soudců z povolání vojenských soudů zůstalo zachováno i v novém zákoně o organizaci vojenských soudů z r. 1972 (viz pod III.) a u soud-

ců z povolání okružních soudů pracovních v zákoně o okružních soudech pracovních a sociálního zabezpečení z r. 1974 (viz pod IV.).

Ústavní novela z února 1976 opustila zcela princip volitelnosti u soudců z povolání všech soudů a zavedla místo něho princip jmenování (čl. 60 nového znění ústavy). Podle tohoto článku všichni soudci z povolání jsou jmenováni a odvoláváni Státní radou. Soudci z povolání Nejvyššího soudu jsou jmenováni na 5 let, soudci z povolání ostatních soudů jsou jmenováni bez časového omezení.

K odůvodnění tohoto omezení principu volitelnosti uvedl předseda Státní rady H. Jabłoński ve svém projevu předneseném v Sejmu při odůvodňování návrhu ústavní novely skutečnost, že princip volitelnosti soudců zůstal u obecných soudů mrtvou literou. Podle jeho názoru je ponechání právních fikcí po všech stránkách škodlivé a bylo třeba otázku ustanovování soudců řešit v souladu s životními zkušenostmi.¹⁷⁾

Po této úpravě je Polská lidová republika jediným státem evropského socialistického společenství, který zcela zrušil princip volitelnosti soudců z povolání, považovaný Leninem za nejvýznamnější princip soudní organizace, vedle principu účasti lidu na výkonu soudnictví.

Srovnáme-li však způsob volby soudců z povolání Nejvyššího soudu podle původního znění ústavy z r. 1952 s jmenováním těchto soudců podle novelizovaného znění ústavy z r. 1976, není mezi nimi prakticky žádný rozdíl. Státní rada jedná podle ustanovení čl. 30 odst. 3 ústavy vždy ve sboru, což znamená, že jak při dřívější volbě, tak při současném jmenování soudců Nejvyššího soudu je postup Státní rady při přijímání rozhodnutí stejný.

Pokud jde o ustanovování soudců z lidu, ústava zachovala v plném rozsahu princip volitelnosti těchto soudců a volbu svěřila místním orgánům státní moci, národním radám. Úprava způsobu volby soudců z lidu vojvodských, rejonových a zvláštních soudů ponechala ústava zákonu.

VII.

1. Z výkladu změn v organizační struktuře polských soudů a ve vymezení pravomoci soudů po r. 1970 je patrné, že v PLR je v rozsáhlé míře prosazována linie přenášení některých záležitostí z pravomoci soudů do pravomoci jiných mimosoudních orgánů (např. záležitostí vznikajících z pracovněprávních vztahů), v nichž se na projednávání a rozhodování těchto záležitostí účastní v širokém rozsahu občané-laici. Jsou také vytvářeny mimosoudní orgány (přestupková kolegia), jimž je zákonem dáno oprávnění ukládat trest odnětí svobody nebo trest omezení osobní svobody, které v jiných evropských socialistických zemích mohou ukládat výlučně soudy.

2. Tendence vytvářet nestátní společenské orgány, přenášet na ně záležitosti, o nichž jinak rozhodovaly státní soudy, a demokratizovat správu

¹⁷⁾ Państwo i prawo č. 3/1976, str. 18, 20.

státu v širokém slova smyslu rozsáhlým zapojováním občanů v různých formách, byla prosazována brzy po obnovení samostatnosti po druhé světové válce a zejména po převzetí politické moci v zemi dělnickou třídou.

Již v r. 1946 byly dekretem z 22. 2. 1946 o občanských soudech (Dz. U. 1946, č. 8/6) vytvářeny *občanské soudy*, v nichž působili jen občané-laici. V praxi však byl vybudován jen malý počet těchto soudů a jejich činnost ustala v letech 1950 a 1951.

V r. 1955 dochází ke vzniku *soudružských soudů*, jejichž hlavním úkolem bylo upevňování pracovní kázně. Také činnost těchto soudů neměla dlouhého trvání.

Další formou společenských orgánů byly *dělnické soudy*, zřizované v některých velkých průmyslových podnicích. Jejich výstavbou byl sledován cíl, aby především výchovnými prostředky působily na pachatele drobných, pro společnost méně nebezpečných trestných činů.

3. Zkušenosti získané z organizace a činnosti těchto soudů, majících převážně charakter orgánů společnosti, byly využity při vydání zákona z 30. 3. 1965 o společenských soudech (Dz. U. 1965, č. 13/92).

Podle tohoto zákona se zřizují společenské soudy ve dvou formách: *společenské soudy* zřizované v podnicích a *společenské smírčí komise*, ustavované v městech a na vesnicích. Obě formy společenských soudů mají charakter společenských orgánů. Funkce člena společenského soudu nebo smírčí komise je společenskou funkcí.

Úkolem společenských soudů i společenských komisí je projednávat záležitosti týkající se porušení zásad socialistického soužití nebo společenského řádu, zejména znevažování občanských povinností, povinností k rodině nebo pracovních povinností, nesprávný vztah k pracovníkům, narušování klidu a pořádku na pracovišti nebo v místě bydliště, nedbání zásad bezpečnosti a hygieny práce, poškozování společenského majetku nebo porušování zásad jeho ochrany, poškozování majetku občanů, nedovolené využívání pracovníky prostředků zespolenštěného podniku k osobním cílům, spory vznikající při společném ubytování nebo při užívání společných zařízení anebo ze sousedských vztahů na vesnici.

Společenské soudy řeší záležitosti týkající se pracovníků těch podniků, v nichž byly zřízeny. Neřeší však nikdy spory vznikající z pracovněprávních vztahů.

Společenské smírčí komise projednávají záležitosti občanů bydlících na území, pro které byla společenská smírčí komise zřízena.

Společenské soudy mohou ve věcech jimi projednávaných ukládat jako výchovná opatření povinnost omluvit se poškozenému, nahradit způsobenou škodu, mohou dále uložit napomenutí, důtku a povinnost zaplatit částku až 300 zlotých na soudem stanovený veřejný účel, nejvýše však 10 % odměny za práci za jeden měsíc, výjimečně za dva za sebou jdoucí měsíce. Společenský soud nemusí uložit žádné opatření, jestliže má za to, že výchovný cíl byl dosažen již projednáním věci.

Členové společenských soudů jsou voleni buď na shromážděních všech pracovníků podniku, nebo na shromáždění delegátů pracovníků. Členy

společenské smírčí komise volí výbor Fronty národní jednoty z řad občanů bydlících v obvodu činnosti společenské smírčí komise.¹⁸⁾

4. Při srovnání vývoje v PLR a ČSSR pokud jde o rozvíjení socialistického demokratického zapojováním občanů do výkonu soudnictví při plnění úkolů spojených s výstavbou socialistické společnosti, ale zejména do činnosti mimosoudních orgánů, majících charakter orgánů společenských, je patrné, že v PLR je tento vývoj uskutečňován v daleko širší míře než v ČSSR. V současné době orgány typu polských společenských soudů a společenských smírčích komisí, zřizovaných podle zákona z r. 1965, v ČSSR vůbec neexistují.

ОТАКАР ПЛУНДР

**Изменения в организации и подведомственности судов
Польской Народной Республики в 1971—1976 гг.**

РЕЗЮМЕ

I.

Отрезок времени 1971—1976 гг. охватывает весь период пятилетнего плана развития ПНР на 1971—1975 гг. и первый год пятилетнего плана развития на 1976 до 1980 гг. В прошедший период в ПНР произошли глубокие сдвиги в области социальной политики и экономического роста страны, укрепились социалистическая законность и расширился социалистический демократизм, в частности путем привлечения граждан к осуществлению деятельности государственных и других органов и организаций. В этой связи в ПНР получила развитие и многогранная нормотворческая деятельность, включая область судопроизводства.

II.

В 1971 г. было проведено правовое урегулирование проступков законом от 20. 5. 1971 г. (СУ 1971, № 12/114), которым определяется понятие проступка и устанавливается, что о проступках выносят решение коллегии по делам о проступках, т. е. все-судебные органы, а при наличии условий предусмотренных законами, и суды.

В качестве проступка считается по закону общественно опасное деяние, за которое назначается основное наказание в виде лишения свободы сроком до 3 месяцев, ограничение свободы на срок не превышающий 3 месяцев, штраф в размере до суммы 5 тысяч злотых или порицание.

Закон о проступках регламентирует также организацию коллегий, их компетенцию и порядок избрания членов коллегий.

Правовая регламентация производства по делам о проступках содержится в законе о производстве по делам о проступках (СУ 1971, № 12/116), в редакции закона от 29. 11. 1972 г. (СУ 1972, № 49/312) и закона от 28. 5. 1975 г. (СУ 1975, № 16/91), а при разбирательстве дел в суде действуют предписания процессуального кодекса.

Производство, урегулированное законом о производстве по делам о проступках, может осуществляться в следующих четырех формах: как производство в коллегиях по делам о проступках, как приказное, мандатное и ускоренное производство.

Производство в коллегиях по делам о проступках осуществляется в двух инстанциях. Коллегии по делам о проступках первой и второй инстанции выносят решения в трехчленном составе.

¹⁸⁾ Marian Rybicki, Sądy społeczne w europejskich państwach socjalistycznych, Varšava 1974; Ludwik Krakowski, Sądy społeczne w zakładach pracy. Varšava 1965.

Поскольку речь идет о проступке, за который может иметь место наложение лишь штрафа в размере от 100 до 1500 злотых, то о таком проступке может вынести решение председатель коллегии первой инстанции изданием карательного ордера.

За проступки, предусмотренные постановлением министра внутренних дел, работы гражданской милиции могут наложить в виде карательного мандата штраф от 50 до 1000 злотых.

Ускоренное производство по делам о проступках может иметь место при условии, что министр внутренних дел распорядился о его применении на всей территории государства или соответствующий воеводский орган — на территории воеводства.

В отношении решения по существу дела, вынесенного коллегией первой инстанции по делам о проступках, кроме подачи апелляции, по которой выносит решение коллегия второй инстанции по делам о проступках, можно внести предложение о передаче дела на разрешение в суд, поскольку решением коллегии было назначено наказание в виде лишения свободы либо наказание в виде ограничения свободы. Если процессуальным кодексом не предусмотрено иное, то разбирательство по делам о проступках осуществляется судом согласно правилам об упрощенном уголовном производстве (ст. 418—431 УПК).

Автор сопоставляет польскую правовую регламентацию производства по делам о проступках с урегулированием в ЧССР и выявляет следующие различия: а) В ЧССР наказание в виде лишения свободы может быть назначено только судом. Несудебные органы такое наказание назначать не вправе. б) Суды в ЧССР не решают о проступках ни в первой, ни во второй инстанции. в) За проступки в ЧССР нельзя назначить наказание в виде лишения свободы, ни наказание в виде ограничения свободы.

III.

Согласно закону от 8. 6. 1972 г. (СУ 1972, № 23/166), которым по-новому урегулирован порядок организации военных судов, различаются две категории военных судов первой инстанции: военные окружные суды и военные гарнизонные суды. В случае надобности могут быть учреждены и другие военные суды первой инстанции, приравненные к военным судам окружным и гарнизонным.

Общие и чрезвычайные средства обжалования, которыми опротестовываются решения военных судов, рассматриваются военной коллегией Верховного Суда. В силу этого военные суды оказались включенными в единую систему судов, возглавляемую Верховным Судом. Военные суды принимают решения при участии народных заседателей, избираемых сроком на три года. Последние избираются путем открытого голосования на собраниях военнослужащих войсковых подразделений.

IV.

В силу издания кодекса о труде от 26. 6. 1974 г. (СУ 1974, № 24/141) и подзаконных актов были проведены существенные изменения в процедуре разрешения трудовых споров. С целью их разрешения были учреждены третейские комиссии предприятий, территориальные третейские комиссии, апелляционные комиссии по трудовым делам и окружные суды трудового и социального обеспечения. К их компетенции относятся трудовые споры, истцом в которых фигурирует работник. Разрешение споров, истцом в которых фигурирует организация, относится к компетенции общих судов. Порядок организации обеих третейских комиссий и апелляционной комиссии по трудовым делам урегулирован постановлением Совета Министров от 25. 10. 1974 г. (СУ 1974 г. № 41/243), в редакции закона от 28. 5. 1975 г. № 16/91.

Третейские комиссии предприятий учреждаются в обобществленных предприятиях, в которых на постоянной работе насчитывается по крайней мере 100 работников. На рабочих участках, где третейские комиссии предприятий не учреждаются, трудовые споры разрешаются территориальными третейскими комиссиями.

Члены третейских комиссий предприятий назначаются директором предприятия и советом предприятия. Члены территориальных третейских комиссий избираются соответствующими Национальными советами. Обе третейские комиссии принимают

решения в пятичленном составе. Профессиональные судьи в разрешении дел этими комиссиями участия не принимают.

Апелляционные комиссии по трудовым делам постановляют решения только в первой инстанции по некоторым видам трудовых споров, касающихся, в частности, возникновения и прекращения трудового отношения. Наименование „апелляционная комиссия“ является в этом отношении неточным. Апелляционные комиссии принимают решения, как правило, в составе: профессиональный судья (председатель) и два члена комиссии в качестве заседателей, а в более сложных случаях они могут решать в пятичленном составе: профессиональный судья и четыре члена комиссии. Члены апелляционной комиссии избираются соответствующими Национальными советами.

Окружные суды трудового и социального обеспечения учреждаются на основании закона от 24. 10. 1974 г. (СУ 1974, № 39/231), в редакции закона от 28. 5. 1957 г. (СУ 1975, № 16/91).

Эти суды выносят решения в качестве судов второй инстанции по апелляционным жалобам на постановления Управления по социальному обеспечению о положенных пенсионных выплатах из социального обеспечения. В предусмотренных законами случаях могут постановлять решения и в качестве судов первой инстанции по некоторым трудовым спорам и по некоторым правотребованиям из социального обеспечения. Апелляция против решения окружного суда по трудовым делам, как суда второй инстанции, недопустима.

Окружные суды по трудовым делам принимают решения, по общему правилу, в составе: один профессиональный судья (председатель) и два народных заседателя, а в сложных случаях — в пятичленном составе: три профессиональных судьи и два народных заседателя. Народные заседатели избираются соответствующими Национальными советами. Возраст — 30 лет.

В этом разделе статьи автором сопоставляется также правовое регулирование трудовых споров и споров о правотребованиях из социального обеспечения в ПНР и урегулирование этих вопросов в ЧССР, указывая на существенные различия обеих регламентаций.

V.

В связи с переходом к системе двух инстанций в территориально-административном разделении государства, проведенном на основании закона от 28. 5. 1975 г. (СУ 1975, № 16/91), в силу чего имело место упразднение прежнего среднего звена административного деления — района (повиат), произошли также изменения в организационной структуре общих судов. Районный суд был переименован и теперь называется регоновым судом, изменилась территория его деятельности, а общее количество этих судов по сравнению с количеством прежних районных судов уменьшилось. Место постоянного пребывания регоновых судов, как основного звена общих судов, а также территория их деятельности не совпадают с местом нахождения и с территорией деятельности отдельно взятых территориально административных единиц.

Осуществлены также изменения в организационной структуре воеводских судов. Количество их увеличилось до 49. Правовая регламентация этой территориальной реорганизации общих судов была проведена постановлением министра юстиции от 31. 5. 1975 года (СУ 1975, № 18/99), в редакции последующих дополнений.

VI.

Некоторые из изменений, относящихся прямо либо косвенно к организации и деятельности судов, произведенных в период после 1970 года обыкновенными законами, носят конституционно-правовой характер и оказалось необходимым закрепить их также в Основном Законе государства. Кроме того, в данный период времени проходила дискуссия и по другим принципиальным вопросам, причем в ходе дискуссии высказывались мнения отличающиеся от принципов, закрепленных в Конституции

1952 года. Вот почему в 1975 и 1976 гг. была произведена новеллизация Конституции, новая редакция которой была объявлена в СУ 1976, № 7/36.

В пересмотренной Конституции приводится перечень судов, составляющих систему польских судов, включены положения о коллегиях по делам о проступках о отражен принцип равноправного положения народных заседателей и профессиональных судей при постановлении решений. Наиболее значительным изменением является отказ от принципа выборности профессиональных судей. В соответствии с пересмотренной Конституцией все профессиональные судьи назначаются Государственным Советом. За изъятием судей Верховного Суда, назначаемых сроком на 5 лет, все остальные судьи назначаются без указания сроков. Принцип выборности в отношении народных заседателей сохранился.

VII.

Развитие изменений в организации и подведомственности судов в ПНР после 1970 года показывает, что довольно значительная категория дел, рассматриваемых до сих пор судами, отнесена к компетенции внесудебных органов, действующих под различными названиями и являющихся по своему характеру общественными органами. Эти тенденции прослеживались еще до 1970 г. Свидетельство тому, в частности, наличие общественных судов и общественных примирительных комиссий, учреждаемых согласно закону от 30. 3. 1965 г. (СУ 1965, № 13/92.) К их компетенции относятся рассмотрение и вынесение решений о деяниях, нарушающих правила социального общежития по другим менее опасным для общества деяниям.

OTAKAR PLUNDR

Die Veränderungen in der Organisation und Kompetenz der Gerichte in der Polnischen Volksrepublik in den Jahren 1971—1976

RÉSUMÉ

I.

Die Jahre 1971—1976 umfassen den gesamten Zeitraum des Fünfjahresplanes der Entwicklung der PVR für die Jahre 1971—1975 und das erste Jahr des Fünfjahresplanes für die Jahre 1976—1980, in welcher Zeit es in der PVR zu tiefgreifenden Veränderungen auf dem Gebiet der Sozialpolitik und des Wirtschaftswachstums des Landes kam, zur Befestigung der sozialistischen Gesetzlichkeit und zur Verbreiterung des sozialistischen Demokratismus, besonders durch die Einbeziehung der Bürger in die Tätigkeit der staatlichen und sonstigen Organe und Organisationen. Im Zusammenhang damit entfaltete sich in der PVR auch eine ausgedehnte legislative Tätigkeit, einschliesslich des Gebietes der Justizpflege.

II.

Im J. 1971 kam es zur rechtlichen Regelung der Übertretungen durch das Gesetz vom 20. 5. 1971 (Dz. U. 1971, Nr. 12/114), mit dem der Begriff der Übertretung umschrieben und bestimmt wurde, dass über Übertretungen die *Kollegien für Übertretungen*, d. i. aussergerichtliche Organe und unter den durch Gesetze festgesetzten Bedingungen auch die *Gerichte* entscheiden.

Als Übertretung betrachtet das Gesetz eine die Gesellschaft gefährdende Tat, für die die Grundstrafe des Freiheitsentzuges bis zu 3 Monaten, die Freiheitsbeschränkung für die Dauer von maximal 3 Monaten, eine Geldstrafe in der Höhe bis 5000 Gulden oder ein Verweis auferlegt werden.

Das Gesetz über Übertretungen regelt auch die Organisation der Kollegien, ihre Kompetenz und die Art der Wahl der Mitglieder der Kollegien.

Die rechtliche Regelung des *Verfahrens* in Übertretungssachen erfolgte durch das

Ges. über das Verfahren wegen Übertretungen (Dz. U. 1971, Nr. 12/116) in der Fassung des Ges. vom 29. 11. 1972 (Dz. U. 1972, Nr. 49/312) und des Ges. vom 28. 5. 1975 (Dz. U. 1975, Nr. 16/91) und soweit das Verfahren vor Gericht abläuft, richtet es sich nach den Vorschriften der Strafprozessordnung.

Das durch das Gesetz über das Verfahren wegen Übertretungen geregelte Verfahren kann in vier Formen durchgeführt werden, und zwar als Verfahren vor den Kollegien für Übertretungen sowie als Befehls-, Mandats- und Schnellverfahren.

Das Verfahren vor den Kollegien für Übertretungen ist zweistufig. Die Kollegien für Übertretungen erster und zweiter Stufe entscheiden in dreigliedrigen Kollegien.

Wenn es sich um eine Übertretung handelt, für die nur eine Geldstrafe in der Höhe von 100 bis 1500 Gulden auferlegt werden kann, kann über eine solche Übertretung der Vorsitzende des Kollegiums erster Stufe durch die Herausgabe eines *Strafbefehls* entscheiden.

Für die in einer Verordnung des Innenministers bestimmten Übertretungen können die Mitarbeiter der Bürgermiliz in der Form eines *Strafmandates* eine Geldstrafe in der Höhe von 50 bis 1000 Gulden auferlegen.

Das *Schnellverfahren* kann in Übertretungssachen angewendet werden, wenn eine solche Möglichkeit vom Innenminister für das gesamte Staatsgebiet oder vom zuständigen Wojwodschaftsorgan für das Gebiet der Wojwodschaft verlaublich wurde.

Gegen die meritorische Entscheidung des Kollegiums für Übertretungen erster Stufe kann ausser der Berufung, über die das Kollegium für Übertretungen zweiter Stufe entscheidet, auch der Antrag eingebracht werden, die Sache dem Gericht zur Entscheidung abzutreten, falls durch die Entscheidung des Kollegiums die Strafe des Freiheitsentzuges oder die Strafe der Freiheitsbeschränkung auferlegt wurde. Soweit die Strafprozessordnung nichts anderes bestimmt, verläuft das Verfahren wegen Übertretungen vor Gericht nach den Bestimmungen über das *vereinfachte Strafverfahren* (Art. 418–431 der StPO).

Der Autor vergleicht die polnische Regelung des Verfahrens wegen Übertretungen mit der Regelung in der ČSSR und stellt folgende Unterschiede fest: a) In der ČSSR kann die Strafe des Freiheitsentzuges nur durch die Gerichte auferlegt werden. Die aussergerichtlichen Organe können diese Strafe nicht auferlegen. b) Die Gerichte in der ČSSR entscheiden nicht über Übertretungen, weder in erster noch in zweiter Instanz. c) Für Übertretungen kann in der ČSSR weder die Strafe des Freiheitsentzuges noch die Strafe der Freiheitsbeschränkung auferlegt werden.

III.

Das Gesetz vom 8. 6. 1972 (Dz. U. 1972, Nr. 23/166), das die *Organisation der Militärgerichte* neu regelte, unterscheidet zwei Kategorien von Militärgerichten erster Instanz: *Distriktsmilitärgerichte* und *Garnisonsmilitärgerichte*. Im Bedarfsfall können auch weitere Militärgerichte erster Instanz errichtet werden, die den Distrikts- und Garnisonsmilitärgerichten gleichgestellt sind.

Über die gegen die Entscheidungen der Militärgerichte eingelegten ordentlichen und ausserordentlichen Rechtsmittel entscheidet das Militärkollegium des Obersten Gerichtes. Durch diese Regelung wurden die Militärgerichte in das einheitliche System der Gerichte mit dem Obersten Gericht an der Spitze eingegliedert. Die Militärgerichte entscheiden unter Teilnahme der Volksrichter, die für die Dauer von drei Jahren *gewählt* werden. Die Wahl erfolgt durch öffentliche Abstimmung auf den Versammlungen der Militärpersonen in den militärischen Einheiten.

IV.

Durch die Herausgabe des Arbeitsgesetzbuches vom 26. 6. 1974 (Dz. U. 1974, Nr. 24/141) und der Durchführungsvorschriften dazu wurden wesentliche Änderungen in der Art des Entscheidens über arbeitsrechtliche Stritte durchgeführt. Um über sie zu entscheiden, wurden Unternehmensschiedskommissionen, Gebietsschiedskommissionen, Berufungskommissionen für Arbeitssachen und Arbeits- und Sozialversicherungsdistriktsgerichte eingeführt. Zu ihrer Kompetenz gehören arbeitsrechtliche

Stritte, in denen der Arbeiter Kläger ist. Die Erledigung von Stritten, in denen die Organisation Kläger ist, gehört zur Kompetenz der allgemeinen Gerichte. Die Organisation beider Schiedskommissionen und der Berufungskommission in Arbeitssachen wird durch die Verordnung des Ministerrates vom 25. 10. 1974 (Dz. U. 1974, Nr. 41/243 in der Fassung des Ges. vom 28. 5. 1975 (Dz. U. 1975, Nr. 16/91) geregelt.

Die *Unternehmensschiedskommissionen* werden in vergesellschafteten Unternehmen, die dauernd mindestens 100 Arbeitende beschäftigen, errichtet. An Arbeitsplätzen, wo keine Unternehmensschiedskommissionen errichtet werden, werden Arbeitsstritte durch die Gebietsschiedskommission entschieden.

Die Mitglieder der Unternehmensschiedskommissionen werden vom Direktor des Unternehmens oder vom Unternehmensrat *ernannt*. Die Mitglieder der Gebietsschiedskommissionen werden von den zuständigen Nationalräten *gewählt*. Beide Schiedskommissionen entscheiden in fünfgliedrigen Kollegien. Berufsrichter sind an der Entscheidungstätigkeit dieser Kommissionen nicht beteiligt.

Die *Berufungskommissionen in Arbeitssachen* entscheiden nur in erster Stufe über einige Arbeitsstritte, die sich besonders auf die Entstehung und die Aufhebung des Arbeitsverhältnisses beziehen. Die Bezeichnung „Berufungskommission“ ist in dieser Richtung ungenau. Die Berufungskommissionen entscheiden grundsätzlich in einem Kollegium, das aus einem Berufsrichter (als Vorsitzendem) und zwei Kommissionsmitgliedern als Beisitzer zusammengesetzt ist, in schwierigen Fällen können sie in einem fünfgliedrigen Kollegium entscheiden, bestehend aus einem Berufsrichter und vier Kommissionsmitgliedern. Die Mitglieder der Berufungskommission werden vom zuständigen Nationalrat *gewählt*.

Die *Distriktsarbeits- und Sozialversicherungsgerichte* werden aufgrund des Ges. vom 24. 10. 1974 (Dz. U. 1974, Nr. 39/231) in der Fassung des Ges. vom 28. 5. 1975 (Dz. U. 1975, Nr. 16/91) errichtet.

Sie entscheiden als *Gerichte zweiter Stufe* über Berufungen, die gegen die Entscheidungen der Unternehmens- und Gebietsschiedskommissionen und der Berufungskommissionen in Arbeitssachen sowie gegen die Entscheidungen des Amtes für Sozialversicherung über die Pensionsleistungen im Rahmen der Sozialversicherung eingebracht wurden. In den durch die Gesetze festgelegten Fällen können sie auch als *Gerichte erster Stufe* über einige arbeitsrechtliche Stritte und über einige Ansprüche aus der Sozialversicherung entscheiden. Gegen die Entscheidung des Distriktsarbeitsgerichtes als Gerichtes zweiter Stufe ist kein ordentliches Rechtsmittel zulässig.

Die Distriktsarbeitsgerichte entscheiden grundsätzlich in der Zusammensetzung von einem Berufsrichter (als Vorsitzendem) und zwei Volksrichtern, in schwierigen Fällen in fünfgliedrigen Kollegien (drei Berufsrichter und zwei Volksrichter). Die Volksrichter werden von den zuständigen Nationalräten gewählt. Erforderlich ist ein Alter von 30 Jahren.

In diesem Teil seines Artikels vergleicht der Autor auch die rechtliche Regelung der Entscheidungstätigkeit bezüglich arbeitsrechtlicher Stritte und Stritte über Ansprüche aus der Sozialversicherung in der PVR mit der Regelung in der ČSSR und führt die wesentlichen Unterschiede zwischen beiden Arten der Regelung an.

V.

Im Zusammenhang mit dem Übergang zur zweistufigen territorialadministrativen Teilung des Staatsgebietes, die durch das Ges. vom 28. 5. 1975 (Dz. U. 1975, Nr. 16/91) durchgeführt wurde, wobei das bisherige Mitglied der administrativen Teilung, der Kreis (powiat), aufgehoben wurde, kam es auch zur Abänderung der Organisation der allgemeinen Gerichte. Das Kreisgericht wurde in Rayonsgericht umbenannt, der Bereich seiner Tätigkeit wurde geändert und die Anzahl der Rayonsgerichte im Vergleich zur Anzahl der früheren Bezirksgerichte wurde herabgesetzt. Der Sitz des Rayonsgerichtes als des Grundelementes der allgemeinen Gerichte und auch sein Tätigkeitsbereich decken sich weder mit dem Sitz noch mit dem Tätigkeitsbereich irgendeiner territorial-administrativen Einheit.

Änderungen wurden auch in der Organisation der Wojwodschaftsgerichte vorgenom-

men. Ihre Anzahl wurde auf 49 erhöht. Die rechtliche Regelung dieser Gebietsreorganisation der allgemeinen Gerichte wurde durchgeführt durch die Verordnung des Justizministers vom 31. 5. 1975 (Dz. U. 1975, Nr. 18/99) in der Fassung der späteren Ergänzungen.

VI.

Einige der Änderungen, die sich direkt oder indirekt auf die Organisation der Gerichte bezogen und die in der Zeit nach dem J. 1970 durch gewöhnliche Gesetze durchgeführt wurden, hatten verfassungsrechtlichen Charakter und mussten daher auch im Staatsgrundgesetz zum Ausdruck kommen. Ausserdem wurden zu dieser Zeit auch andere grundsätzliche Fragen diskutiert und im Verlauf der Diskussion wurden Standpunkte eingenommen, die von den in der Verfassung aus dem J. 1952 ausgedrückten Grundsätzen abwichen. Es kam daher in den J. 1975 und 1976 zur Novellierung der Verfassung, deren neuer Wortlaut in Dz. U. 1976, Nr. 7/36, verlautbart wurde.

Bei der Novellierung wurden in der Verfassung die Gerichte, die das System der polnischen Gerichte bilden, aufgezählt, eingeflochten wurde die Bestimmung über die Kollegien für Übertretungen und die gleichberechtigte Stellung der Volksrichter mit den Berufsrichtern bei der Entscheidungstätigkeit zum Ausdruck gebracht. Die bedeutendste Abänderung besteht in der Aufhebung des Grundsatzes der Wählbarkeit der Berufsrichter. Alle Berufsrichter werden nach dem neuen Verfassungstext vom Staatsrat ernannt. Mit Ausnahme der Richter des Obersten Gerichtes, die für die Dauer von 5 Jahren ernannt werden, werden alle übrigen Richter ohne zeitliche Begrenzung ernannt. Bei den Volksrichtern blieb das Prinzip der Wählbarkeit gewährt.

VII.

Aus der Entwicklung der Veränderungen in der Organisation und Kompetenz der Gerichte in der PVR nach dem J. 1970 ist ersichtlich, dass hier in erheblichem Ausmass die Übertragung einiger, bisher von Gerichten behandelten Angelegenheiten an aussergerichtliche Organe, die unter verschiedenen Bezeichnungen tätig sind und den Charakter gesellschaftlicher Organe haben, erfolgte. Diese Tendenzen machten den Charakter gesellschaftlicher Organe haben, erfolgte. Diese Tendenzen machten sich schon vor dem J. 1970 bemerkbar. Beweis dafür sind besonders die gesellschaftlichen *Gerichte und gesellschaftlichen Schiedskommissionen*, die nach dem Ges. vom 30. 3. 1965 (Dz. U. 1965, Nr. 13/92) errichtet wurden. Zu ihrer Kompetenz gehört es, über Handlungen, die die Grundsätze des sozialistischen Zusammenlebens verletzen, und über andere für die Gesellschaft weniger gefährliche Taten zu verhandeln und zu entscheiden.